

Op de Hoogte

Jaargang 32 nr. 1, maart 2026

Op de Hoogte

Jaargang 32 nr. 1, maart 2026

Redactioneel

Elk nummer van 'Op de Hoogte' maken heeft zo zijn eigen charme en dynamiek. Steeds rond de wisseling van de seizoenen. Maar het maartnummer is altijd weer bijzonder. De lente, nieuw leven, de natuur bruist en de activiteitenagenda van IVN-Walcheren wordt weer helemaal gevuld voor een jaar. Geweldig!

De natuur ontwaakt en een kraamhulp is dan onmisbaar. Angst ligt op de loer, want waar het ene dier vertederend wordt gade-geslagen roept het andere dier toch wat andere gevoelens op. De discussie over de wolf laat hoog op in Nederland. Maar ook dicht bij huis kennen we natuurlijk mensen die griezelen bij muisen, spinnen, salamanders of vleermuizen. In deze 'Op de Hoogte' gaan we eens wat nader kijken naar enkele van deze dieren.

Vogels spotten in Ter Hooge, wat zie je dan zoal? En hoe gaat het met de ringmus? Een nieuwe paddenstoel is inmiddels op Walcheren gearriveerd! En tussendoor natuurlijk een lekker kopje thee uit een schooltuin, zomaar te koop in Zeeland!

De ommetjes nemen ons mee terug in de tijd. Naar een tijd van kreken, welen, fort en burgen! En naar Vikingen en Fransen. Dat is het mooie van Zeeland. Landschap, natuur, historie zijn onlosmakelijk verbonden en op veel plekken volop zichtbaar.

Het zonlicht wint aan kracht en lokt insecten naar buiten, op zoek naar nectar in pas geopende bloesems. Vogels vullen de ochtendlucht opnieuw met hun uitbundige zang, alsof zij de lente persoonlijk welkom heten! Ja, laat de lente maar komen!

Namens de redactie,
Roy en Irene

Bij de voorpagina

Pinksterbloem in Ter Hooge.

Aan deze uitgave werkten mee

Marjan Rouw, Theo Hendriks, Monique Bek, Robin Vreeke, Marieke Engelsman, Sacha Odenhove, John van Vliet, Jack Molkenboer, Henk Remijn, Irene Maréchal, Corine Osté, Cobie Gouwen, deelnemers fotorubriek en onze bezorgers.

Colofon

Op de Hoogte is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage circa 300 exemplaren. Op verzoek ook op papier.

Redactie: Angelique de Cock, Irene Maréchal, Roy van de Voort, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Geen 'Op de Hoogte' ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt in juni uit. Kopij aanleveren voor 31 mei.

~~~~~

* IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 25 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Theo Hendriks, penningmeester; zie voor adresgegevens 'Bestuur & Werkgroepen'. Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d.h.v. een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 t.n.v. IVN.

~~~~~

* Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~~~

Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks bestuur

<i>Voorzitter:</i>	Carlien Nijdam	
<i>Secretaris:</i>	Carlien Nijdam	(e-mail: secretariaat@ivnwalcheren.nl)
<i>Penningmeester:</i>	Theo Hendriks	(e-mail: penningmeester@ivnwalcheren.nl)

Algemeen bestuur (naast het dagelijks bestuur)

<i>Cursussen:</i>	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
<i>Activiteiten:</i>	VACATURE	(e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
<i>Communicatie:</i>	Arjen Faasse	(mobiel: (06) 18408163) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)

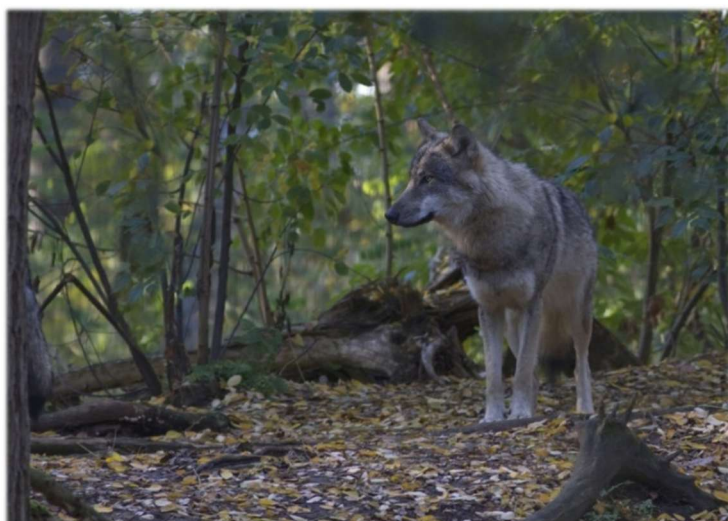
Werkgroepen

<i>Natuurpaden:</i>	Johan Antheunisse	(coördinator, tel.: (0118) 628814) (e-mail: milijobo@zeelandnet.nl)
<i>Excursies:</i>	VACATURE	(algemeen coördinator) (e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
<i>Cursussen:</i>	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
<i>Duurzaamheid:</i>	Jack Molkenboer	(e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com)
<i>Blad Op de Hoogte:</i>	Angelique de Cock, Irene Maréchal-Van de Voort, Roy van de Voort	(e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl)
<i>Website:</i>	Joop Weijland	(e-mail: webmaster.walcheren@ivn.nl)
<i>Facebook:</i>	Angie van Goethem	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Instagram:</i>	VACATURE	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Public Relations:</i>	VACATURE	(e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Fotowerkgroep:</i>	Arjen Hartog	(e-mail: a.m.hartog@gmail.com)
<i>Korren:</i>	Arjen Faasse	(e-mail: arjen@ivnwalcheren.nl)

Wie is er bang voor de boze wolf?

De wolf (*Canis lupus*) is sinds enkele jaren terug in Nederland na een afwezigheid van meer dan een eeuw. Dit roofdier speelt een belangrijke rol in het ecosysteem door het reguleren van populaties van bijvoorbeeld reeën

en wilde zwijnen. In eerste instantie vestigden wolven zich vooral op de Veluwe en in Drenthe. Inmiddels zijn er ook meldingen uit andere provincies, zoals Brabant en Limburg. De wolf trekt vaak grote afstanden, soms wel honderden kilometers, op zoek naar nieuw leefgebied. In Zeeland is tot nu toe nog geen roedel gevestigd, maar af en toe worden er wel zwervende wolven waargenomen. Deze dieren blijven meestal maar kort voordat ze weer verder trekken. Zeeland is relatief open en kent weinig grote bosgebieden, wat het minder geschikt maakt voor vestiging. De terugkeer zorgt voor veel enthousiasme en onrust. Op de site van IVN vind je een e-learning over de wolf in Nederland: www.ivn.nl/online-cursussen-over-de-natuur/de-wolf-in-nederland/.

Wolf (Saxifraga – Mark Zekhuis)

Van de bestuurstafel

Terugblik Nieuwjaarsreceptie

Marjan Rouw

Op zaterdag 17 januari om half twee werd er verzameld in de Peperboom in Veere. Heel gezellig om elkaar weer te zien onder het genot van een bakje koffie of thee met een heerlijk stuk appeltaart met of zonder slagroom.

Na de nieuwjaarswensen van Carlien namens het bestuur, gingen we met Chris Koole op weg door Veere. Hij kon erg leuk vertellen en had vele 'weetjes', die wij nog nooit gehoord hadden. Onderweg was er ruimte om met elkaar te praten en vragen te stellen over de bijzondere dingen waar Chris ons op attendeerde.

Na afloop konden we nog een toast uitbrengen op het nieuwe jaar in een gezellig hoekje van de Peperboom, waar ook de overheerlijke borrelplank niet ontbrak.

Kortom: het was supergezellig. We kijken uit naar de volgende bijeenkomst, de Algemene Ledenvergadering op zaterdag 14 maart.

Veere ontstond in de middeleeuwen als een kleine nederzetting aan de Zeeuwse kust, gunstig gelegen voor handel en scheepvaart. Door de bloeiende handel met Schotland groeide het uit tot een belangrijke havenstad. Deze welvaart is vandaag de dag nog zichtbaar in de historische gebouwen en de haven.

Vergadering 21 januari 2026

Theo Hendriks

Na opening komt onze gast, Chris, aan het woord om het plan 'Viergaard' uit te leggen en hiervoor steun bij IVN-Walcheren te krijgen zodat aanvraag voor realisatie een brede steun krijgt en mogelijk makkelijker goedkeuring verkregen wordt. Het plan is een herdenkingsbos van 2 hectare aan te leggen met maximaal 300 bomen. Vrucht dragende bomen (appels, peren, noten) uit een biologische teelt. Besloten wordt goedkeuring te verkrijgen tijdens ALV 2026, maar ook goedkeuring voor financiële bijdrage aan bijvoorbeeld óf haagbeplanting (1km lengte), óf 600 boompalen, óf een poelinrichting, óf een zitbank óf varianten van deze voorstellen.

Er werd positief terug gekeken op onze **nieuwjaarsbijeenkomst** (zie de vorige pagina). Niet erg druk bezocht maar wel heel erg gezellig. Ook volgde de mededeling dat de **kleding besteld** is. **Voorstel begroting is akkoord** door bestuur. Er werd even gesproken over het **verenigingsblad 'Op de Hoogte'**. Gesproken over hoogte **bijdragen instanties voor activiteiten** die buiten de standaard excursies vallen, zoals een fotocursus van 3 uur in plaats van de gewoonlijke excursies van 1,5 uur.

De leden, overgekomen uit ZD (**Zeeuwse Delta**), zal gevraagd worden of zij actief zijn of actief willen worden en zo ja op welk gebied en tevens krijgen zij de kans tijdens aankomende ALV hun zegje te doen over de nu nog gereserveerde gelden. **ALV thema** zal gepland worden op of rondom Neeltje Jans en de samenwerking met KNNV met betrekking tot vertoning van een film over bomen zal nu plaats vinden in najaar 2026 en wordt tevens het onderwerp van onze **ledendag**.

Arjen geeft aan dat hij met ingang van april 2027 zijn laatste tijd als bestuurder van IVN-Walcheren heeft gehad. Hij blijft nog wel actief voor onze afdeling. Zou fijn zijn als er nu al iemand gevonden kan worden zodat deze goed ingewerkt kan worden. Naast deze **aankomende vacature** zoeken wij nog meer aanvulling voor ons bestuur.

Vergadering 25 februari 2026

Theo Hendriks

De bestuurders geven aan dat dit jaar driftig op zoek gegaan moet worden naar nieuwe kandidaten voor **bestuursfuncties**. Er zijn nog steeds vacatures en er komen nog **vacatures** bij.

Deze vergadering gaat hoofdzakelijk over het finetunen en voorbereiden van de **ALV** (stukken, tijden, locatie en noem zo maar op). Verder: Marjan gaat de cursus **Geopark Oosterschelde** volgen en er is gesproken over het verzoek van **KNNV over medewerking aan een biodiversiteit project** van 15 tot 25 mei dit jaar.

Onze afdeling draait op vrijwilligers. Er is dringend behoefte aan vrijwilligers die bestuurstaken op zich willen nemen! Heb je tijd en zin én draag je de Zeeuwse natuur een warm hart toe neem contact op met het bestuur (secretariaat@ivnwalcheren.nl).

Nu is er de tijd en de mogelijkheid om met een bestuurslid mee te lopen en zo te leren en taken over te nemen.

Heb je andere ideeën voor natuurbeleving, excursies of activiteiten? Ook die zijn meer dan welkom! Of wil je iets voor de afdeling betekenen op een andere manier? Neem gerust contact met ons op via activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Activiteitenoverzicht

Op stap met de IVN-Fotowerkgroep

Arjen Hartog

Ga mee op stap met de Fotowerkgroep! Elke 2^e zaterdagochtend van de maand van 9.00 - 12.00 uur. In 2026 bepalen de leden per toerbeurt het thema en de locatie.

De aankomende data zijn de **zaterdagen 11 april, 9 mei en 13 juni**. Geen lid, wel meedoen? Stuur een mail naar Arjen Hartog: a.m.hartog@gmail.com (of stuur een appje naar (06) 33742545).

Voor vragen of extra informatie kun je hier ook terecht.

Zoals ik vorige keer al schreef zijn we op zaterdag 13 december 2025 weer op stap geweest met de fotowerkgroep. De foto-excursie is toen naar de Slikken van de Heen geweest. We hebben verzameld om 9.00 uur op het kleine parkeerterrein voor de ingang van het gebied. Toen iedereen aanwezig was hebben we een ronde door het gebied gewandeld en zijn we gestopt op plekken waar er wat te fotograferen viel. Gelijk in het begin stond er al een groep runderen, Rode Geuzen, om het gebied kaal te houden. Een stukje verder was er nog een groepje aan het grazen en daarna nog een groepje. Dat gaf ons hoop om de andere grazers ook nog te zien.

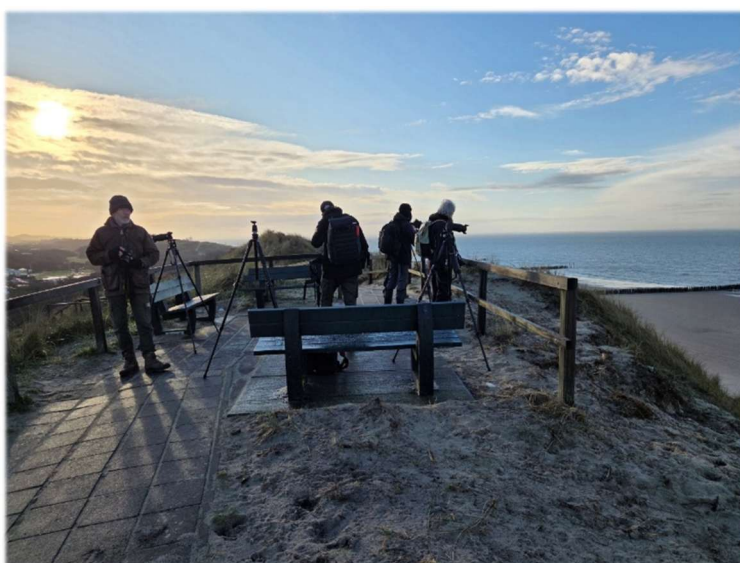
Wandelend door het gebied kwamen we ook veel verschillende vogels tegen. Die zaten dan op takken van bomen. Aangezien er in deze tijd van jaar geen bladeren aan de bomen zaten, waren deze goed te zien. Omdat er hier en daar kleine groepjes bomen stonden en verder grotere stukken kaal gebied, was dit mooi om landschappen te fotograferen. Zo kwamen we na twee derde van

de wandeling aan bij het kijkscherm over een plas water. De eerste die daar aankwamen hebben nog een ijsvogel gezien, maar die vloog snel weg. Verder waren er in de verte nog enkele knobbelswanen te zien, maar verder niet veel. We zijn doorgelopen en kwamen een vogelaar tegen die aangaf dat hij een stukje terug iets bruins gezien had. Wij snel verder en inderdaad door de struiken heen zagen we Wisenten. Het was een groepje van vier waaronder één jong. We hebben hier mooie foto's van kunnen maken en daarmee was onze dag perfect.

Nog net voor we weer bij de auto's aankwamen zagen we nog een flinke roofvogel hoog in een boom zitten. We hebben hem nog kunnen fotograferen en via het scherm uitgevergroot en sommige dachten dat het een visarend was. Achteraf heb ik het thuis nog opgezocht en nu denk ik dat het een buizerd was. Maar toch hebben we een mooie ochtend gehad.

De tweede excursie zou zijn op 10 januari, maar door sneeuw en gladheid hebben we deze afgeblazen. We zouden naar het strand gaan om de paalhoofden met lange sluitertijden te fotograferen. Dat onderwerp hebben we toen maar de volgende keer gedaan, op zaterdag 7 februari 2026.

We hadden afgesproken om op het strand bij Westkapelle te gaan fotograferen. Het verzamelen was op het parkeerterrein onderaan de duinen bij radartoren en het KNRM-gebouw. We waren daar, zoals gewoonlijk, om 9.00 uur. We zijn toen eerst over de duinen gegaan om met het opkomende zonnetje eerst wat foto's te maken van Westkapelle met zijn rode daken. Een stukje verder gelopen over de duinen en bij het uitzichtpunt nog plaatjes geschoten van het strand met zijn paalhoofden. Daarna zijn we het strand op gegaan om te oefenen met 'lange sluitertijden'. De paalhoofden en het bewegende water lenen zich daar perfect voor. Ook voor de macro-liefhebber was er met het afgaande getij genoeg te fotograferen. En er waren ook nog een aan vogels (scholekster, drieteenstrandloper en steenloper) op het strand en rondom de paalhoofden te zien. Dus voor iedereen was er wat. ook een keer mee? Dat kan! Probeer het eens op een 2^e zaterdag in de maand.

Korren op het Nollestrand

Ook in 2026 staat korren weer op het programma. Korren gebeurt met een net dat over de bodem van de zee wordt gesleept. Het is een zwaar werk, maar vele handen en handjes maken licht werk. Het net wordt door de IVN-gidsen in zee geplaatst en door de deelnemers vanaf het strand door de branding getrokken. Zo'n net werd en wordt vaak gebruikt door garnalenvissers die vaak niet blij zijn met de 'bijvangst' die ze hebben. Wij zijn daar juist wel blij mee, want het geeft inzicht in het rijke leven langs de Nederlandse kust. Na het binnenhalen kijken we met spanning naar de vangst. De gidsen vertellen dan over zeesterren, de krabbetjes, de platvissen en andere zeedieren die je vangt. IVN-Walcheren organiseert deze activiteit op het Nollestrand in Vlissingen. Zorg dat je er bij bent!

In 2026 vindt korren plaats op de volgende data:

- **Zondag 10 mei**, aanvang 14.45 uur.
- **Zondag 24 mei**, aanvang 15.00 uur.
- **Zondag 7 juni**, aanvang 13.00 uur.
- **Vrijdag 17 juli**, aanvang 10.30 uur.
- **Zaterdag 1 augustus**, aanvang 10.30 uur.
- **Woensdag 19 augustus**, aanvang 12.45 uur.
- **Zaterdag 5 september**, 14.30 uur.
- **Zondag 20 september**, aanvang 15.30 uur.

Buitenplaats Moesbosch

Zaterdag 18 april is de Buitenplaats Moesbosch toegankelijk voor een excursie. Aanvang 13.30 uur

Aanmelden verplicht! Mail naar activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Vertrek vanaf de ingang / oprit van huis Moesbosch, Vlissingestraat 28 in Koudekerke.

Ook in 2026 organiseert IVN-Walcheren een bijzondere rondleiding over de historische buitenplaats Moesbosch in Koudekerke. Het bij de buitenplaats behorende bos kleurt in deze tijd van het jaar helemaal wit door het beschermde plantje daslook dat hier rijkelijk groeit en bloeit. Deze buitenplaats staat voor het eerst op de kaart in 1750, maar het daar tegenover gelegen Der Boede bestond al in de 14e eeuw, in de vorm van een zogenaamde ridderhofstede. De villa van Moesbosch werd sinds de 18e eeuw bewoond door de familie Van Doorn. Bij het landgoed horen ook een grafkelder en een koetshuis, beiden staan op de monumentenlijst. Het bos is een uniek gebied, dat gedeeltelijk in privébezit is en normaal

gesproken gesloten is voor het publiek. Wilt u eens wat meer weten over deze buitenplaats en alles wat er rondom groeit en bloeit, dan kunt u mee met een rondleiding door een IVN-natuurgids.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Daslook (Saxifraga – Ed Stikvoort)

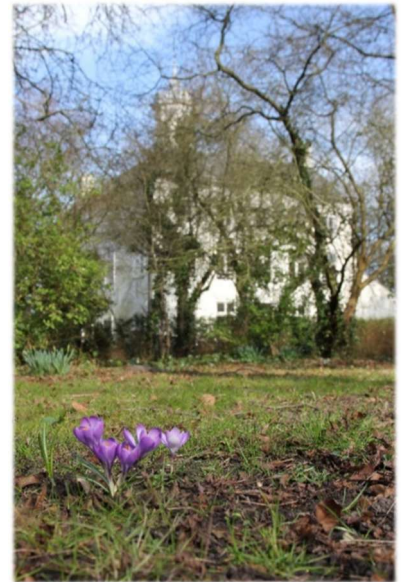

Park Toorenvliedt

Het kasteeltje in park Toorenvliedt dateert uit 1726. Al wandelend door het park, dat eind 18^e eeuw is aangelegd in de Engelse landschapsstijl, verwonderen we ons over de vele natuur- en cultuurwaarden van de buitenplaats. Wat is er in die 300 jaar gebeurd? U kunt het zelf beleven samen met een natuurgids van IVN-Walcheren die u veel kan vertellen over de natuur, de historie en de ontwikkelingen in het park.

Als de omstandigheden rondom de vogelgriep het mogelijk maken, bezoeken we tijdens de wandeling ook de Vogel- en Zoogdieropvang De Mikke. De opvang ligt daar, waar ooit het openluchttheater van Middelburg was. Elke excursie wordt er een ander thema uitgelicht.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Excursies door Park Toorenvliedt zijn er in 2026 op **zaterdag 21 maart, zaterdag 4 april, zaterdag 6 juni en vrijdag 14 augustus**. Aanvang steeds om 14.00 uur. Excursies starten vanaf de ingang van het park aan de Koudekerkseweg bij het landingsmonument (Buffalo-voertuig). Aanmelden is niet nodig.

Plantjesmarkt Speelhof Hoogerzael

Monique Bek

Op zaterdag 9 mei staan onze vrijwilligers tussen 10.00 en 15.00 uur klaar met stekjes en zelfgekweekte planten uit de kas en tuinen van Speelhof Hoogerzael. Denk aan aardbeien, tomaten, augurken, pompoenen, courgettes, sla, kool, andijvie, bessen, bloemen, struiken, allerlei kruiden en nog veel meer!

Vergeet niet zelf doosjes, bakjes of tasjes mee te nemen voor je gekochte plantjes.

Zelfgemaakte jam

Je kunt ook proeven van heerlijke verrassende jams gemaakt met vruchten en planten van Hoogerzael. Ze zijn te koop, maar wees er op tijd bij, want op is op.

Voor kinderen

Behalve hutten bouwen, lekker klimmen of op de vlotten, kunnen kinderen ook een plantjescadeau maken. Idee voor Moederdag? Of zomaar voor iemand die je lief vindt!

Speelhof Hoogerzael in Middelburg is een groene oase waar kinderen en natuur elkaar ontmoeten. Het is een plek waar kinderen uitgebreid kunnen spelen. Schoolkinderen houden er tuintjes bij en er zijn veel fruit-bomen. Het terrein is open van zonsopgang tot zonsondergang. Het paviljoen is van mei tot en met oktober open op woensdag-, vrijdag- en zaterdagmiddagen en wordt bemenst door vrijwilligers. Je kunt hier terecht voor een hapje en drankje. De Speelhof bestaat sinds 2010.

Paddenstoelen in Oranjezon

Op zaterdag 24 oktober zal de paddenstoelenexpert Henk Remijn een rondleiding over de bijzondere wereld van paddenstoelen geven in Oranjezon. De wereld van de paddenstoelen is veel rijker dan alleen de legendarische van kabouter Spillebeen. Ze zijn er in allerlei soorten en maten. Wellicht kom je wel een blotebilletjeszwam, ook wel gewone boomwrat, tegen! Als je ze tegenkomt, zal je de vreemde namen beter begrijpen.

Ga mee op paddenstoelenexcursie! Op **zaterdag 24 oktober** in Oranjezon. Aanvang 10.30 uur (duur 2 uur, hou 2,5 uur aan als je betaald parkeert). De excursie start bij de ingang van Oranjezon aan het einde van de doodlopende weg (Koningin Emmaweg 22). Zie ook www.ivnwalcheren.nl.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen. Vooraf verplicht aanmelden door een bericht te sturen aan activiteiten@ivnwalcheren.nl (het aantal deelnemers is beperkt).

Geheimen van het getij

De excursies duren ongeveer 1,5 uur en vinden op de volgende data plaats:

- **Zaterdag 2 mei** (9.30 uur)
- **Zaterdag 1 augustus** (10.30 uur)
- **Woensdag 19 augustus** (13.00 uur)
- **Zaterdag 17 oktober** (12.30 uur)
- **Zaterdag 24 oktober** (19.30 uur)

Excursie vanuit Polderhuis Westkapelle. Stevig schoeisel is aan te raden! Een verrekijker is handig. Tickets zijn te koop op de ticketpagina van Het Polderhuis: hetpolderhuis.eventgoose.com.

Activiteiten tijdens de **Nacht van de Nacht** in Nederland en Zeeland kun je vinden op de site: www.nachtvandenacht.nl/activiteiten.

Ook dit jaar zijn er weer excursies in samenwerking met het Polderhuis in Westkapelle. Alle excursies hebben als thema: 'Geheimen van het Getij'.

Soms zijn de excursies gecombineerd met een ander evenement, zoals N8vdN8 op 24 oktober.

Tussen eb en vloed tilt de zee een tipje van de sluier van het onderwaterleven op. Iedere dag weer spoelen er andere vondsten uit de zee aan op het strand. Bij laagwater zijn bij paalhoofden en aan dijken dieren en planten te ontdekken die leven in de dynamische zone tussen land en zee. Tijdens de wandeling langs de waterlijn zal de gids toelichting geven over de bijzondere natuur op het scheivlak tussen land en de zee met zijn specifieke flora en fauna.

De excursies starten bij het Polderhuis in Westkapelle. De tijdstippen worden bekendgemaakt, hou de website in de gaten!

Het Nollebos / Westduin

Bijna een eeuw geleden, begon op initiatief van toenmalig burgemeester van Woelderen, de aanleg van het Nollebos, dat bedoeld was als sociaal park voor de bewoners van Vlissingen en omgeving. Sindsdien hebben de geschiedenis en de natuur het park gevormd tot een veelzijdig en waardevol gebied met een rijke flora en fauna. In alle jaargetijden valt er wel iets te beleven in dit parkachtige bos, waar ook de invloed van zoute kwel nog te merken is.

Excursies starten vanaf parkeerplaats Zwanenburg (bij de sauna, Zwanenburgseweg) op de volgende data:

- **Zaterdag 14 maart** om 10.30 uur (voorjaarswandeling)
- **Zondag 26 april** om 10.30 uur (vogelwandeling)

Duur excursie circa 1,5 uur.

In het voorjaar bloeien er planten zoals de Italiaanse aronskelk, gele dovenetel en fluitenkruid. Ook is de zang van de vele vogels die er verblijven dan goed te horen. In het aangrenzende duingebied en op de dijk zijn in de zomer planten zoals zeeraket, zeekool en de teunisbloem te zien.

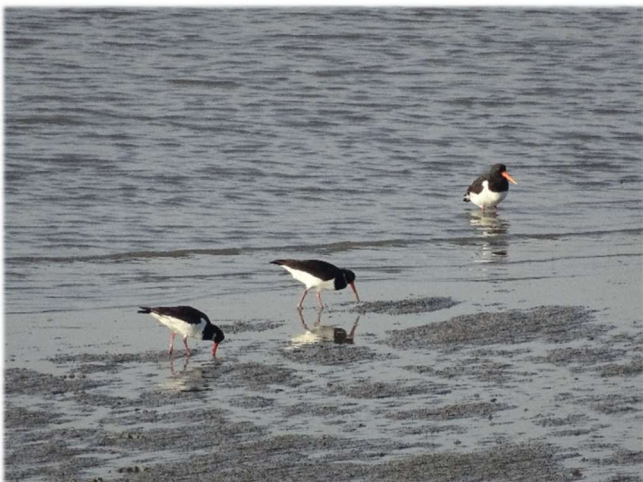
Benieuwd wat er allemaal te zien is in dit gebied? Ga dan eens mee met een excursie door dit gebied. De thema's zijn achtereenvolgens stinzenplanten, vogels en herfst.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Rondje Rammekenshoek

Dit hoekje van Walcheren bij Ritthem kent veel interessante aspecten. Ga dus eens mee met het 'Rondje Rammekenshoek'! Vanaf de parkeerplaats bij het Fort Rammekens gaat het over een onverharde dijk voor een wandelingetje waarbij verteld wordt over schorren en slikken, de Westerschelde en de geschiedenis van Walcheren. Er is ruim aandacht voor de natuurwaarden: bloeiende planten en struiken, rondscharrelende vogels op het slik bij laag water en ook, alleen vanaf de buitenkant bekeken, is er een goede indruk van bouw, ligging en betekenis van het fort.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen. Je kunt je aanmelden voor de rondleiding via de website.

In de zomermaanden vinden rondleidingen plaats, deze duren 1,5 uur. Vanwege de grasdijk en overstapjes over hekwerken kunnen kinder- en invalidewagens niet deelnemen. **Data worden in de loop van het voorjaar bekend gemaakt, vooraf aanmelden via de website.**

Fort Rammekens dateert van 1547. Daarvoor lag er al een kasteel. Fort Rammekens zelf bezoeken? Kijk op de website www.staatsbosbeheer.nl voor excursiedata. Ook kun je wandelen langs fort en door krekengebied door de blauwe paaltjes te volgen. De wandeling is 2,4 km lang en start bij de parkeerplaats.

Cursus Het Zeeuwse Boerenerf

Robin Vreeke

Altijd al meer willen weten over Het Zeeuwse Boerenerf? Aanmelden voor de driedelige cursus Het Zeeuwse Boerenerf kan nu! Deze cursus gaat in op de natuur en cultuur van het boerenerf met een afsluitende excursie! Kom meer te weten over de geschiedenis, bouwkunde of inheemse biodiversiteit van het Zeeuwse boerenland. Er wordt inzicht gegeven over het ontstaan, de typische kenmerken, het belang voor de biodiversiteit én het onderhoud van oude Zeeuwse erven.

Wandelen rond een typisch Zeeuws boerenerf? Dat kan bij Hoeve Van der Meulen in 's-Heer-Abtskerke (Zuid-Beveland) uit de 17e eeuw! Deze is in beheer bij de Stichting Het Zeeuws Landschap. Er zijn 3 bewegwijzerde wandelroutes (boomgaardroute van 0,6 km, vliedbergroute van 1,6 km en weideroute van 2 km). Aan de Zuidweg vind je ook parkeergelegenheid.

Zeeuws boerenerf (SLZ)

Deze cursus is interessant voor erfeigenaren, vrijwilligers, ambtenaren, hoveniers, studenten en overige geïnteresseerden. Op de theorieavonden op de woensdagen **18 en 25 maart** wordt alles verteld over het Zeeuwse boerenerf. Deze avonden vinden plaats in De Zandput in Serooskerke. Daarna wordt op zaterdagochtend **4 april** het geleerde in de praktijk gebracht tijdens een excursie over twee mooie Zeeuwse erven in Vrouwenpolder. Aanmelden kan via de website www.landschapsbeheerzeeland.nl.

Wetenschapsdag 3 oktober

Op zaterdag 3 oktober 2026 vindt de wetenschapsdag plaats, dit als onderdeel van het Weekend van de Wetenschap (www.weekendvandewetenschap.nl). Zo kan iedereen, van jong tot oud, op een toegankelijke manier inzicht krijgen in de wereld van wetenschap en technologie.

Met meer dan 30 workshops, shows en demonstraties valt er van alles te doen. De dag start om 10.00 uur en duurt tot 16.00 uur. De activiteiten richten zich met name op kinderen van circa 8 tot 14 jaar. Jongere kinderen zijn met begeleiding ook welkom.

IVN-Walcheren richt een stand in op deze dag die plaats vindt in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg en de HZ University of Applied Sciences (locatie Middelburg). Meehelpen of meedenken? Stuur een bericht aan activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Nog meer wetenschap? Het **Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen** (KZGW) is een wetenschappelijk genootschap in Middelburg, opgericht in 1769. Het richt zich op het bevorderen van wetenschap en cultuur, met bijzondere aandacht voor de geschiedenis en het erfgoed van Zeeland. Ook beheert het waardevolle collecties en organiseert lezingen, publicaties en onderzoek. Zie www.kzgw.nl.

Rondleidingen permacultuurtuin en voedselbos

Marieke Engelsman

Bovenaanzicht permatuin

De 12 principes van permacultuur:

1. Observeer en reageer.
2. Vang energie op en sla deze op.
3. Zorg voor opbrengst.
4. Pas zelfregulering toe en accepteer feedback.
5. Gebruik en waardeer hernieuwbare bronnen en diensten.
6. Produceer geen afval.
7. Ontwerp vanuit patronen naar de details.
8. Integreer in plaats van afzonderen.
9. Gebruik kleine en trage oplossingen.
10. Gebruik en waardeer diversiteit.
11. Gebruik en waardeer randen.
12. Reageer creatief op verandering.

In het maartnummer van 2025 was 'Op de Hoogte' bij ons – Oest Farm & Stay – op bezoek. Ook dit jaar zijn er rondleidingen door onze permacultuurtuin en voedselbos, zo kom je meer te weten over deze boeiende zaken!

Een kijkje nemen in de tuin en het voedselbos? Er zijn vijf georganiseerde rondleidingen (kosten € 15 per persoon). Tijdens de 2 uur durende rondleiding krijg je informatie over permacultuur en voedselbossen, tips over wat je thuis zelf zou kunnen doen om je tuin eetbaarder en natuurlijker te maken, en mag je van alles proeven. Ook is het mogelijk om permacultuur planten, stekken en zaden mee naar huis te nemen.

Data:

- **Maandag 6 april** (Tweede Paasdag) van 10-12 uur.
- **Zaterdag 2 mei** van 13.30-15.30 uur.
- **Vrijdag 15 mei** (Hemelvaart-weekend) van 10-12 uur.
- **Maandag 25 mei** (Tweede Pinksterdag) van 10-12 uur.
- **Zaterdag 27 juni** van 13.30-15.30 uur.

Je vindt Oest Farm & Stay aan de Zuidweg 6 in Ritthem. Meer info vind je op de website www.oestfarmandstay.nl

Aanmelden via info@oestfarmandstay.nl of telefonisch (06) 14628889.

Schelpenteldag 21 maart

Zaterdag 21 maart is het voor de 5^e keer **Nationale Schelpenteldag**.

Op Walcheren wordt er geteld bij Oostkapelle. Er wordt niet alleen in heel Nederland geteld, ook België en Frankrijk doen mee, zo ontstaat er een beeld over maar liefst 400 km kust langs de Noordzee.

Meer info: www.schelpenteldag.nl

Op zaterdag 21 maart 2026 is het voor de 5^e keer Nationale Schelpenteldag. In 2025 werden zo'n 84.000 schelpen geteld. De resultaten van deze tellingen zijn enorm waardevol. Ze laten zien hoe de schelpenstand en het onderwaterleven in de Noordzee zich ontwikkelt. Dit is belangrijke informatie voor de wetenschap. Op Walcheren wordt er geteld in Oostkapelle.

Voorjaarsactiviteiten Terra Maris

Sacha Odenhoven

In het voorjaar staan er weer tal van activiteiten op de agenda bij Terra Maris, ook leuk om te ondernemen met (klein)kinderen! Kijk voor meer informatie, openingstijden en andere activiteiten op de website van Terra Maris (www.terramaris.nl). Terra Maris is te vinden aan de Duinvlietweg 6 in Oostkapelle.

Zaterdag 4 april om 13.30 uur – Langs de sporen van de Tweede Wereldoorlog

Ontdek de nog altijd zichtbare littekens en sporen van de inundatie en de 2e wereldoorlog. Wandel met onze gids langs bunkers, Duitse militaire verblijfsplaatsen die verstopt liggen in het duingebied van de Manteling. Deelname: kind € 4,50 / volwassene € 6,00.

Reserveren: noodzakelijk via de ticketpagina op onze website.

Woensdag 29 april 10.30 uur – Het kleine voorleescafé

Een betoverend voorleesverhaal voor de allerkleinsten over alle bewoners van en rond het bos. Er wordt iedere woensdag een ander verhaal verteld op een levendige en interactieve manier: er wordt niet alleen voorgelezen, maar ook gekeken, gevoeld, ontdekt en gepraat over het verhaal. Zo komt de natuur echt tot leven en wordt ieder verhaal een echte belevenis! Deelname is gratis (exclusief museumbezoek).

Donderdag 30 april van 12.00 tot 15.00 uur – Terra Maris viert de lente!

Een feestelijk programma voor jong en oud in de landschapstuin. Ontdek de met schepnetjes de (w)onderwaterwereld of leer hoe je zelf je tuin 'insectvriendelijk' kunt maken voor allerlei kriebelbeestjes. Binnen kun je vandaag vrij het depot van Terra Maris bezichtigen op de zolder van het museum. Tjebbe de trommelaar, reizende muzikant uit de middeleeuwen, komt voor dit lentefeest ook naar Terra Maris! In zijn rugmand zitten trommels, fluiten, hoorns, raspens ratels en nog veel meer instrumenten! Hij vertelt graag over de muziek en instrumenten uit vroegere tijden en je wordt uitgedaagd om alles zelf uit te proberen: trommels, een koeienhoorn, een schelpenhoorn, de foekepot, benen- en rietfluiten én natuurlijk de mag Olivier de klepperklomp niet ontbreken! Voor de allerkleinsten is er het natuurhalfuurtje 'gezoem op een bloem'.

Deelname: entreeprijs museum.

Reserveren: niet nodig.

Zaterdag 16 mei 13.30 uur – Fladder vlinder workshop

Vlinders hoe zien ze eruit? Kun je ze vinden in de tuin? Welke zijn er allemaal? Wat doen ze? Kun jij er zelf een maken? Doe mee met de fladder vlinder workshop en leer meer over vlinders en maak er zelf die ook écht kunnen fladderen of lekker op een takje kunnen uitrusten.

Deelname: entreeprijs museum.

Reserveren: noodzakelijk via de ticketpagina op onze website.

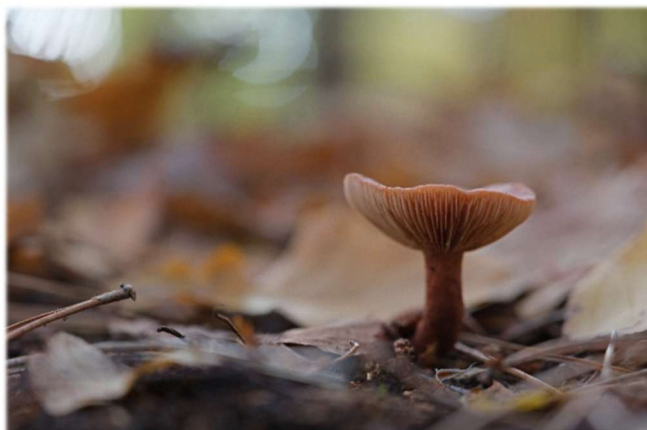
Dagpauwoog (*Saxifraga* – Willem van Kruisbergen)

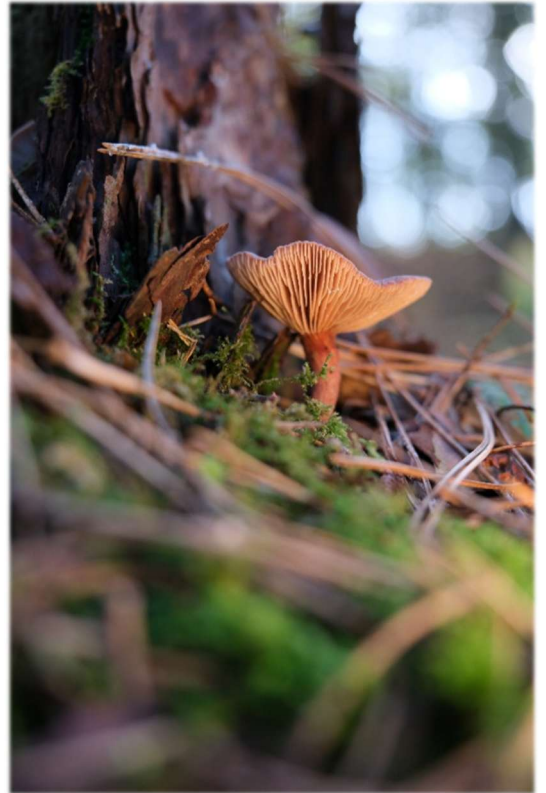
Data en aanvang	Activiteit	Omschrijving
3 april, 10 april, 17 april, 8 mei, 15 mei, 29 mei (12.00 uur)	Het zeeaquarium	Kijkje achter de schermen
6 april, 20 april (v.a. 11.00 uur tot en met 15.00 uur)	Lentedrukke in het KKaAT atelier (duur 1 uur)	Drukken met een kunstenares
12 april (11.00 uur), 19 april (10.00 uur), 6 mei (11.00 uur)	Strandjutten	Strandjutten met een gids
28 april (13.30 uur)	Van pulp tot papier	Hoe maak je papier?
29 april (14.00 uur)	Speuren naar diersporen	Op zoek naar sporen met een gids
8 april, 13 mei (13.30 uur)	Spreekuur strandfossielen	Laat je vondst beoordelen
19 april, 7 mei (13.00 & 14.00 & 15.00 uur)	Zoldergeheimen	Ontdek het open depot op zolder met een gids
5 april, 22 april (13.30 & 15.30 uur)	(W)onderwaterwereld	Met een netje vissen in de vijvers en samen op onderzoek uit
25 april, 2 mei, 14 mei (6.30 uur)	Vroege vogelexcursie	Met een gids vogels spotten

Kiek... een plaëtje!

In deze rubriek staan natuurfoto's van leden centraal. Heb jij een leuke foto van een mooi, bijzonder of waardevol natuurmoment of natuuractiviteit die je graag wilt delen? Stuur deze naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. De redactie plaatst – een selectie uit – de aangeleverde foto's.

Deze keer zijn foto's geplaatst van onze IVN-Fotowerkgroep.

Op bezoek bij...

Marie Tak van Poortvliet Museum Domburg

Domburg, oktober 1908. 'Het is buiten zoo mooi van kleur, kleur, kleur en zon', aldus de kunstenaar Jan Toorop aan zijn collega Kees Spoor. 'Je wordt bedwelmd ... en buiten strijdt de zon met al de herfst koeleuren.'

Het Zeeuwse licht kreeg door de werking van het zilte water dat het schiereiland bijna omringt, iets transparants, iets schitterends. Daarmee vormde Walcheren de basis van het zogenaamde Nederlandse luminisme, dat was geïnspireerd op Franse stromingen als het impressionisme en neo-impressionisme. Het had zijn topjaren van 1908 tot en met 1911 en Jan Toorop en Piet Mondriaan waren de belangrijkste vertegenwoordigers ervan. Domburg had zich in de 19^e eeuw tot een kunstenaarskolonie ontwikkeld die in de eerste decennia van de 20^e eeuw haar grootste bloei beleefde.

Marie Tak van Poortvliet (1871–1936) was een Nederlandse kunstmecenas, verzamelaar en idealist. Ze speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van de moderne kunst in Nederland. In haar villa Loverendaale ontving ze zo af en toe vernieuwende kunstenaars. In het centrum van Domburg zit nu het Marie Tak van Poortvliet Museum en het Toeristisch Informatiepunt.

Marie Tak van Poortvliet Museum in Domburg

In een mooi, klein museum worden al meer dan 30 jaar tentoonstellingen georganiseerd rondom dit bijzondere erfgoed. Het museum opende voor het eerst zijn deuren in 1994. Dit gebeurde in het jaar dat landelijk in het teken stond van Piet Mondriaan. Het jaar ervoor was het initiatief ontstaan om hieraan ook in Domburg aandacht te besteden met een tentoonstelling en symposium in een nieuw te bouwen museum. Architectenbureau Cees Dam & Partners ontwierp het gebouw met onder meer een reconstructie van het tentoonstellingsgebouwtje dat in 1911 op initiatief van Jan Toorop en zijn kunstvrienden werd opgericht en op het duin stond. Het museum heeft zich in de jaren die volgden ontwikkeld tot **een museum waarin het fenomeen kunstenaarskolonies in Europa centraal staat, uitgaande van de kunstenaarskolonie Domburg** en waarin

voornamelijk klassiek modern maar ook hedendaags werk een plek heeft. Het is daarmee het enige moderne kunstmuseum in Zeeland. De missie van het museum is de focus op dit thema te behouden en dit toegankelijk te maken voor een breed publiek. Nu zijn er uitsluitend wissel-tentoonstellingen, het plan is dat het museum in 2026-2027 zal worden vernieuwd en uitgebreid. Met een uitbreiding op eigen terrein ontstaat er ruimte voor een vaste opstelling van de prachtige en unieke collectie, voor wisseltentoonstellingen, een verrassende presentatie van de geschiedenis van Domburg en de huisvesting van een onderzoekscentrum voor kunstenaars-kolonies. Samen met een geïntegreerd toeristisch informatiepunt, een museumwinkel, museumcafé en beeldentuin een totaalbeleving die het uitzonderlijke verhaal van de badplaats eer aandoet.

Het fenomeen kunstenaarskolonie

De kunstenaarskolonie als verschijnsel ontstond in de eerste helft van de 19e eeuw, toen kunstenaars, vooral schilders, naar buiten begonnen te trekken. Zij werden gedreven door het verlangen naar een eenvoudiger, natuurlijker bestaan en de wens het academisme in de kunst van zich af te schudden. Daarnaast was het leven op het land relatief goedkoop. Met de opkomst van het en plein air schilderen werd het landschap van achtergrond tot onderwerp van hun werken. In navolging van Barbizon werden overal in Europa kleine of grotere kolonies van kunstenaars gevormd. Zo ook in Domburg. Naast het landschap bleek de plaatselijke bevolking een

Beeld: Jan Toorop, *Zicht op Domburg*, ca. 1903, olieverf en gekleurd krijt op doek, collectie Museum Domburg.

rijke inspiratiebron. Met de schilders kwamen vrienden uit allerlei disciplines mee, de kunstenaarskolonie werd een ontmoetingsplek voor hen en naarmate er meer over hen werd geschreven, ook voor de toerist. Niet zelden had dat een bepaalde mate van aanpassing tot gevolg, waarmee de oorspronkelijke charme van de plaats als kunstenaarskolonie verloren ging. Na de Eerste Wereldoorlog was het in de meeste gevallen afgelopen met de kunstenaarskolonie oude stijl. De kunst vroeg al enige tijd om een andere benadering, het en plein air schilderen en portretteren van het boerenleven verloren aan aantrekkingskracht. Daarmee werd de rol van de stad voor de kunstenaars weer belangrijker.

Parelroutes vind je door heel Zeeland, op de site www.zeeland.com vind je meer informatie. De **Parelroute 'Inspiratie'** is 4 km lang en gaat door Domburg. Tijdens deze wandelroute kom je er achter waarom beroemde schilders zoals Toorop en Mondriaan graag naar Domburg kwamen. Je ervaart het weidse landschap met de altijd veranderende zee, de hoge duinen en het prachtige licht. De wandelroute kun je starten vanuit het museum. De route voert door Domburg en over de Hoge Hil. Deze laatste geeft een mooi uitzicht!

Kunstenaarskolonie Domburg

Badplaatsen lijken van nature kunstenaars aan te trekken. In Domburg werd die aantrekkingskracht nog verhoogd door de ongeunstelde schoonheid van de omgeving, de bijzondere lichtval langs de kust en de weerschijn ervan over het land van Walcheren. Het grillige duinlandschap, de altijd weer anders lijkende zee en de oude bossen die de dorpskern omzomen hebben veel dichters, componisten en schrijvers, maar vooral ook schilders geïnspireerd.

Met enkele Belgische schilders zoals Emile Claus, Euphrosine Beernaert en Camille Van Camp begon de kunstenaarskolonie Domburg zich omstreeks 1870 te ontwikkelen. Haar grootste bloei beleefde zij tijdens de bekende Domburgsche Tentoonstellingen (1911-1921), met de aanwezigheid van kunstenaars uit de hele wereld. Maar eind van de jaren

twintig was het, zoals elders in Europa, voorbij. De kunstenaarskolonie Domburg kwam symbolisch tot een einde toen 'de kunstzaal' ten gevolge van hevige stormen in de winter van 1921 op 1922 instortte. Lang bleef haar geschiedenis verborgen, maar vanaf de jaren tachtig van de twintigste eeuw is Domburg als kunstenaarskolonie oude stijl te boek gesteld.

EuroArt

Veel van de voormalige Europese kunstenaarskolonies zijn vanaf eind 20^e eeuw op een nieuwe, moderne manier tot bloei gekomen en verenigd in EuroArt. Deze Europese federatie voor kunstenaarskolonies werd in 1994 opgericht in Brussel onder auspiciën van het Europees Parlement en de Europese Commissie en heeft ten doel het erfgoed te beschermen en de mogelijkheid te creëren voor een nieuwe gezamenlijke artistieke toekomst. EuroArt bestaat momenteel uit ongeveer 119 leden (gemeenten, musea, kunstenaarsorganisaties), afkomstig uit 46 kunstenaarskolonies in 13 Europese landen. Zij werken samen om een groter cultureel begrip en samenwerkingsverband in een Europese context te bewerkstelligen. Zowel het museum als de gemeente Veere is lid van EuroArt. Het museum heeft een actieve rol in dit samenwerkingsverband, in het bijzonder op het terrein van het uitwisselen van tentoonstellingen.

EuroArt behoudt het gemeenschappelijke Europese culturele erfgoed van kunstenaarskolonies, beheert en ontwikkelt een netwerk van kunstenaarskolonies, behoudt en bevordert de artistieke traditie van kunstenaarskolonies en financiert en ondersteunt diverse projecten en evenementen. EuroArt wil daarnaast zorgen voor een cultureel bewustzijn onder Europese burgers. In Nederland zijn er diverse musea, verenigingen en stichtingen verbonden aan EuroArt. Naast het museum in Domburg vind je deze in de plaatsen Egmond, Katwijk, Laren, Nunspeet, Oosterbeek, Volendam, Zweeloo en Plasmolen. Meer informatie kun je vinden op de website van EuroArt: www.euroart.eu.

Nu te zien: Betoverend Nidden

De huidige tentoonstelling in het museum in Domburg is gewijd aan de Litouwse kunstenaarskolonie Nidden, nu Nida, gelegen op de Koerse Schoorwal. Sinds de jaren 1850 wordt de Koerse Schoorwal bezocht door kunstenaars. Velen van hen waren studenten van de Kunstakademie Königsberg. Ze werden aangetrokken door de hoge duinen en de stranden van de Lagune en de Baltische Zee. Het vissersleven stond centraal in hun werken.

Na de eeuwwisseling kreeg de expressionistische beweging de overhand, met beroemde kunstenaars als Max Pechstein (1881-1955) en Karl Schmidt-Rottluff (1884-1976), maar na de Eerste Wereldoorlog veranderde er veel. Toen de Duitse schrijver Thomas Mann (1875-1955) in 1929-1930 een zomerhuis liet bouwen in Nidden, maakte de 'Kuhrische Nehrung' deel uit van Litouwen en in 1939 werd de Koerse Schoorwal onderdeel van het Derde Rijk. Van 1944 tot 1990 was Litouwen een Sovjetrepubliek. Daarna was de weg open voor nieuwe banden tussen oost en west.

De tentoonstelling omvat 65 van de meer dan 1500 werken – schilderijen en grafiek – uit de Popov-Kosinova collectie. Ze beslaan de periode van de jaren 1870 tot 1960 en behelzen vooral het vissersleven, de vissersboten en het bijzondere landschap. De tentoonstelling wordt aangevuld met elf werken uit een particuliere Nederlandse collectie. Samen geven ze een prachtig beeld van de magnifieke Koerse Schoorwal, met dorp Nidden, dat er het middelpunt van vormt, en van de Europese context. Te zien tot en met 28 juni 2026.

Het **Marie Tak van Poortvliet Museum** vind je aan de Ooststraat 10a in Domburg. Het museum is dagelijks geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Meer info? Kijk op de website www.marietakmuseum.nl of bel (0118) 584618.

Het museum ligt dichtbij fietsknooppunt 14 middenin Domburg.

Villa Loverendale bestaat niet meer. Momenteel ligt er een appartementencomplex in Park Loverendale in het noordoosten van de badplaats.

Villa Loverendale Domburg ergens tussen 1920 en 1930 (Zeeuws Archief, Verzameling Beeld en Geluid, nr 455-402)

Artikelen en ander nieuws

Vleermuizen op Walcheren

John van Vliet (vrijwilliger Zoogdierenwerkgroep Zeeland)

Inleiding

Watervleermuis (*Saxifraga* – Tom Heijnen)

‘Vleermuizen zijn eng en vliegen in je haar’, hoorde je vroeger wel. Onbekend maakt onbemind, dat ging voor deze diergroep zeker op. De meeste mensen weten nu wel dat een vleermuis geen eieren legt. Dankzij de natuurprogramma’s van Freek Vonk weten kinderen er nog het meeste van. Maar als tijdens een excursie gevraagd wordt hoeveel eieren ze leggen is er altijd wel een volwassene die ‘twee’ zegt. En een kind dat zijn vader een schop geeft. Door jarenlang onderzoek weten we nu veel meer over deze soortgroep. Dit artikel begint met een korte toelichting over vleermuizen in het algemeen. Vervolgens gaat het in op wat er bekend is van de vleermuizen op Walcheren.

Leefwijze en soorten

Vleermuizen zijn vliegende zoogdieren. Ze zijn het meest verwant aan kleine zoogdieren als de egel en de huisspitsmuis. Net als deze dieren leven de meeste vleermuissoorten van dierlijk voedsel, vooral insecten. Wereldwijd zijn er bijna 1.000 soorten bekend. Daaronder zijn maar drie soorten die bekend staan als vampier. Zij leven van het bloed van grote zoogdieren. De bij velen wel bekende vliegende honden leven daarentegen van fruit. Maar er zijn ook vleermuizen die op vis, vogels, kikkers of zelfs op andere vleermuizen jagen. De ongeveer 20 soorten die van ons land bekend zijn eten uitsluitend insecten. Door te jagen in de duisternis vermijden ze concurrentie met zwaluwen en voorkomen ze dat ze gepakt worden door een boomvalk. Om toch de weg te verkennen en insecten te vinden maken ze gebruik van echolocatie (sonar). Vleermuizen luisteren naar de echo’s die zij terug ontvangen van de zelf uitgezonden signalen. Zij nemen daarmee niet alleen bomen, gebouwen en insecten waar: ook tegen een mens vliegen ze echt niet aan. Blind zijn ze zeker niet, maar echolocatie is effectiever in de duisternis. Omdat het geluid voor ons onhoorbaar is werd dat pas halverwege de vorige eeuw ontdekt. Proefdieren die blind gemaakt waren vlogen gewoon rond zonder ergens tegen aan te vliegen... Het geluid dat ze uitzenden verschilt per soort en is voor ons hoorbaar te maken met een ultrasoonontvanger: een batdetector.

Veel soorten, ook alle Nederlandse soorten, houden een winterslaap. Voor de winterslaap begint paren ze. Het enige jong wordt in het voorjaar geboren. De vrouwelijke dieren vormen daarvoor kraamkolonies. De kolonies vestigen zich in gebouwen of bomen. Vleermuizen worden verrassend oud, tussen 10 en 15 jaar oud is mogelijk. Door de winterslaap staan ze natuurlijk wel maandenlang in de pauzestand. Voor het overwinteren gebruiken sommige soorten boomholten en andere soorten ondergrondse ruimten als grotten, kelders en bunkers.

Zeeland heeft 157 gekende winterverblijven voor vleermuizen, veelal oude bunkers of kelders van oude vestingwerken. Monitoring vindt plaats door vrijwilligers.

Groep watervleermuizen in een buis in Koudekerke

Watervleermuis met condens in Middelburg

Vleermuizen op Walcheren

Op het voormalig eiland Walcheren leven van nature minder soorten dan op het vaste land. Het zijn er bij ons toch zeker nog vijf. Mede door onderzoek uitgevoerd door vrijwilligers van de Zoogdierwerkgroep Zeeland is bekend waar zij voorkomen. Van de Walcherse soorten wordt dat hieronder kort beschreven. Meer informatie is te vinden in de Zoogdieratlas Zeeland en op vleermuis.net.

Gewone dwergvleermuis

Dit kleine vleermuisje is de meest algemene soort in Nederland en is dat ook op Walcheren. Het lichaam is weliswaar niet groter als je duim, de vleugelspanwijdte haalt toch nog 15 centimeter. Zie je heel wendbare vleermuizen rond je huis vliegen dan gaat het meestal om deze soort. Ze bewonen jaarrond gebouwen, vooral spouwmuren zijn in trek. In de zomer zoeken ze een warme plek voor de jongen, in de winter kruipen ze er dieper in weg. Vanwege de beschermde status van vleermuizen is het isoleren van spouwmuren een lastige opgave geworden. Voor het jagen op kleine insecten vliegen ze naar parken als Toorenvliedt in Middelburg, het Nollebos in Vlissingen en landgoed Westhove bij Domburg. De combinatie van bomen en waterpartijen daar trekt insecten, dus ook deze

vleermuizen. Zij jagen nooit ver van huis. Op een batdetector is een reeks snelle, onregelmatige tikken te horen.

Ruige dwergvleermuis

De ruige dwergvleermuis is een nauwe verwant van de vorige soort. Zijn naam ontleent het dier aan het feit dat zijn haar wat warrig zit. Deze soort gebruikt vooral boomholten en houtstapels als verblijfplaats. Afgelopen jaren is ontdekt dat deze kleine vleermuis wél grote afstanden aflegt en tussen Oost-Europa en onze kustgebieden heen en weer trekt. Ze zijn een stuk zeldzamer dan de gewone dwergvleermuis, maar kunnen op vergelijkbare plekken op Walcheren jagend worden aangetroffen. Trekkende exemplaren worden zelfs op de dammen gezien. Over hun winterverblijfplaatsen is weinig bekend. Bij controles van Walcherse bunkers en ijskelders worden ze niet gezien. Het geluid van de pulsen op een batdetector is nog wat onregelmatiger dan dat van zijn verwant. Het doet wat denken aan een ritmebox.

Laatvlieger

Net als de gewone dwergvleermuis bewoont deze soort zomer en winter uitsluitend gebouwen. Met een spanwijdte tot 35 centimeter is het een grote vleermuis. Zij jagen op grote insecten als kevers en nachtvliners met kenmerkende harde sonarpulsen in een traag ritme. Ook voor deze soort moet je in parken, bossen of op landgoederen zijn. De kans om een exemplaar aan te treffen neemt helaas gestaag af. Waarschijnlijk kruipen ze dieper een gebouw in voor de overwintering, want van deze soort wordt er in de winterperiode zelden één gezien.

Watervleermuis

Deze soort vangt zijn prooien niet hoog in de lucht, maar vooral vanaf en vlak boven het water. Dat doen ze door laag over het wateroppervlak rondjes te vliegen. Ze maken een monotoon sonargeluid waarbij de versnelling van het ritme in bochten opmerkelijk is. Uitsluitende muggen en

In het laatste weekend van augustus wordt jaarlijks de **Nacht van de Vleermuis** georganiseerd. In vele landen in Europa wordt in dit weekend aandacht besteed aan vleermuizen. Internationaal gezien is het in 2026 de 30^e keer dat de *Bat Night* plaatsvindt, dit jaar van **vrijdag 28 tot en met zondag 30 augustus 2026**. Kijk voor meer informatie of activiteiten in de buurt op de website www.nachtvandeveleermuis.nl. Ook zijn er op **1 mei en 11 september** vleermuisexcursies in de Zwaakse Weel en op **6 juli** in Westenschouwen.

Grootoorvleermuis aan plafond (met de oren onder de vleugels) in Valkenisse

andere insecten worden met de achterpoten uit het water geharkt. Door die goed te volgen rondvluchten is het een dankbare, want met een lamp goed zichtbaar te maken, soort tijdens excursies in parken en langs de Veerse Kreek. Door het verbeteren van de waterkwaliteit nemen ze in aantal toe. In de zomermaanden bewonen ze boomholten nabij zoet water, in de winter vinden we ze in de waterkelder van Fort Rammekens, in de bunkers tussen Vlissingen en Domburg en in de voormalige waterkelders in Oranjeson. Het is in de bunkers de soort die het meeste voorkomt.

Franjestaart

Deze soort is familie van de vorige en wisselt eveneens van boomholten naar kelders als het winter wordt. De sonar die ze uitzenden is zo zacht dat ze maar zo nu en dan met een detector gehoord worden. Ze jagen in een meer bosrijke omgeving dan de watervleermuis. Bij Valkenisse en op landgoed Westhove zijn ze wel eens gehoord. Waar ze overwinteren weten we beter, in de waterkelders van Oranjeson bijvoorbeeld.

Gewone grootoorvleermuis

Bij de vrij kleine grootoor zijn de oren inderdaad erg groot. Zo groot dat het de vraag of ze wel goed tegen de wind in kunnen vliegen. Het is de enige soort op Walcheren die zowel in zomer als winter in bomen óf gebouwen verblijft. Het sonargeluid is zo zacht dat ze vrijwel onhoorbaar zijn, ook voor een detector. Vandaar de oren: deze vleermuis luistert al 'biddend' naar insectengeritsel en plukt ze

vervolgens van bladeren. Bovendien vangen ze zo insecten die sonargeluid kunnen horen. In de zomer lastig te peilen, maar overwinterend soms opvallend. Letterlijk: bij wintertellingen is het soms goed uitkijken voor de onderzoekers. Als je niet diep genoeg bukt kun je je hoofd stoten aan een grootoor die als een vrucht aan het plafond hangt. En heb je alsnog een vleermuis in je haar.

Zelf vleermuizen zien en horen?

In de zomermaanden worden geregeld excursies met batdetectors georganiseerd. Houd daarvoor de websites van Het Zeeuwse Landschap en Staatsbosbeheer in de gaten. Eind augustus vindt de Nacht van de Vleermuis plaats en geven de gemeenten Middelburg en Vlissingen vleermuisexcursies in de stadsparken Toorenvliedt en Het Nollebos.

Buttinge aan de Middellandse Zee?

Gedurende de Beeldenstorm en de strijd tijdens de Tachtigjarige Oorlog waar Spaansgezinde troepen het op Walcheren opnamen tegen de Geuzen raakten veel kerken op Walcheren beschadigd. Dit niet alleen vanwege de Beeldenstorm, maar ook omdat strijdende partijen deze kerken zagen als fort / bunker. Na de strijd was er weinig geld om de kerken te herstellen en moesten de Staten van Zeeland besluiten welke kerken er voor in aanmerking kwamen. De kerken van Serooskerke en Gapinge zouden niet hersteld worden, die van Buttinge wel, want deze was in aanmerkelijk betere staat. Vanuit de bevolking kwam veel protest, want geen kerk betekende het einde van de woonkern of weinig groei. De beslissing werd herzien en zowel de kerken van Serooskerke en Gapinge werden hersteld. Die van Buttinge niet, waardoor Buttinge een klein gehucht werd aan de weg tussen Middelburg en Gapinge. Restanten van de kerk vind je terug in de **Middellandse Zeetuin** in dit gehucht. En volg je de Stenen Kruisweg dan zie je **Sint Laurens Weihoek** eens van de andere kant!

De Middellandse Zeetuin in Buttinge is aangelegd door Wim Uilenbroek en bestaat al ruim 25 jaar! Openingsdata en andere informatie: www.middellandsezeetuin.nl

Vogelen in Ter Hooge

Jack Molkenboer

De auteur in Ter Hooge

Mijn vorige bijdrage voor 'Op de Hoogte' (juni 2025) ging over het monitoren van vogels in park Toorenvliedt in Middelburg. Deze keer wil ik het vogelleven in Ter Hooge wat nader onder de loep nemen. Nu neem ik weliswaar geen loop mee op mijn wandeltochtjes, maar altijd wel de verrekijker. In Ter Hooge kom ik al vele jaren. Vanaf 2012 regelmatig. Zeker in het vroege voorjaar en het gehele broedseizoen is er aan vogelleven veel te zien en te horen. Het begint al in februari met de activiteiten van de twee soorten spechten, de groene en de grote bonte specht. De blauwe reiger is er ook vroeg bij met het opbouwen van een nest voor het nieuwe broedseizoen. Heel hoorbaar in februari is ook de zanglijster. Met in het seizoen 2023 vijf door mij getelde nesten. Vermoedelijk heb ik een aantal nesten niet waargenomen, want later in het seizoen zag je erg veel zanglijsters achter de slakken aanzitten. De merel zie je het hele jaar ploeteren in het bos. En hier heb ik geen afname kunnen bemerken door het akelige Usutu virus. Ik loop regelmatig een hele ronde van een uur door het bos en het aantal meest geziene en gehoorde merels was op een van die ronden in het voorjaar 16 exemplaren. In februari voor het broedseizoen is dit aantal weleens 20 geweest.

Maar dan zingen ze nog niet. Ze zijn dan actief bezig met bij elkaar scharrelen van voldoende voedsel. Recordhouder is de winterkoning met zo'n 18 broedterritoria. En dan nog denk ik dat die kleine rekels mij makkelijk in de luren leggen. In het voorjaar is het vroeg uit de veren zodat je kan genieten van het ochtendgloren. Wel voel ik mij schuldig als ik daarmee soms de reeën verstoor. De vogels hebben van mijn aanwezigheid iets minder last. Alhoewel, soms schrik jezelf van de net door jou opgejaagde houtsnip of grote lijster. Mijn ronde beperkt zich voornamelijk tot het bos gedeelte. Wat later in het seizoen kun je ook genieten van de kleine karekiet in het meer open gedeelte met de rietvegetatie.

In 2018 vond er een dunning plaats in het bos. Daar is het bos wel van opgeknapt. Veel zwakke bomen werden gekapt ten faveure van de meer kansrijke bomen en hiervoor is meer onderbegroeiing voor teruggekomen. Wat de nestfaciliteiten voor kleinere zangvogels wel ten goede komt. De biodiversiteit is in al die jaren wel wat toegenomen. Ook wordt er her en der vegetatie aangeplant. In al die jaren dat ik er rondloop heb ik in totaal zo'n 70 soorten vogels waargenomen. Bij een andere locatie in de buurt van Koudekerke monitor ik ook al jaren en alhoewel de locaties niet echt vergelijkbaar zijn, kom ik tot ongeveer hetzelfde aantal in soorten. Langs de Walcherse kust en duinen zal dat heel anders liggen. Deze gebieden worden door trekvogels duidelijk meer bezocht. Maar goed, Ter Hooge wordt ook door vele kramsvogels en met name de koperwiek tijdens de najaarstrek aangedaan. De beflijster wil ik ook niet onopgemerkt voorbij laten vliegen. In de winter is de aanwezigheid van de grote zilverreiger mij een lief ding waard. Prachtige verschijning,

Koperwiek (*Saxifraga* – Bart Vastenhouw)

Braamsluiper (Saxifraga – Bart Vastenhouw)

zeker wanneer er meer van rondstruinen op de open weiden. De grootste groep die ik ooit telde was een zevental. Maar ook een eenzaam witgatje dat geschrokken van mijn aanwezigheid uit de sloot opvloog.

In het broedseizoen is het echt de moeite om een keer per week een ronde te doen. Elke week hoor en zie je de verschillende soorten arriveren, dat is eigenlijk het allerleukst de jaarlijkse ontmoeting met de vele zangvogels. Denk aan de tijtjaf, de zwartkop, de kleine karekiet en de braamsluiper. Deze laatste hoor ik niet elk jaar in Ter Hooze wat jammer is. Er blijft veel moois te zien, zoals de jonge kwak uit het daarbij gelegen park Toorenvliedt. Een soort die de landelijke positieve trend volgt is de net genoemde zwartkop. Deze uitbundige zangvogel is, zo lijkt het, aan een grote opmars bezig. In totaal 11 zingende zwartkoppen op een wandelronde is het

record. De bosrietzanger, uitzonderlijk, heb ik vorig jaar uitgebreid zien zingen hoog in het riet bij de drinkput aan de oostkant van het park. Zoiets is dan wel een feest om mee te maken. Tijdens excursies voor het IVN zagen we soms de boomkruiper. Je moet dan toch een beetje geluk hebben. Spectaculair zijn de grote bonte spechten die in het vroege voorjaar achter elkaar jakkeren. Het baltsgedrag is dan wel prachtig in beeld. Ook de groene specht laat zich dan niet onbetuigd met zijn ver dragende roep. Eigenlijk moet ik zang zeggen.

Zonder vijvers geen Ter Hooze zou ik denken. In al die jaren heb ik vier verschillende eenden soorten waargenomen; wilde eend, kuifeend, krooneend en slobbeend. De wilde eend laat zich veruit het beste zien. Van niets in juli / augustus tot weleens over de 200 in november. Maar het varieert. De verhouding man / vrouw is ongeveer 6 / 4. Vijvergenoten zijn vooral de meerkoet, waterhoen en de aalscholver. En ook de groene kikker en de vele karpers. De fuut zie ik zelden. De dodaars zie je letterlijk opduiken, maar broedt er niet elk jaar. En is in de winter weinig te zien. De brutale grauwe gans laat vaak van zich horen. Maar ook deze broedt zelden in het parkbos. In augustus 2019, in de stille periode wat betreft vogelactiviteiten zag ik toch een heel actieve grauwe vliegenvanger met zijn kenmerkende vlieggedrag bij het jagen op insecten. Dit is spijtig genoeg in al die jaren één keer voorgekomen. Ook de aanwezigheid van een in het voorjaar zingende kneu is eenmalig geweest. Een nestje van diezelfde kneu heb ik niet kunnen achterhalen. Wel zag ik een vrouwtje in de buurt. Dat zegt kennelijk niet alles.

Hoogtepunten wat betreft roofvogels waren de twee juveniele haviken aan de noordzijde van het bosgedeelte. Met de voor deze jonge vogels de kenmerkende bedelroep. Ook het succesvolle buizerdnest van twee seizoenen geleden met twee uitgevlogen jongen. Ik heb het heel mooi kunnen volgen en het is genieten om de pas uitgevlogen jongen van zo dichtbij te zien. Geduldig zijn wordt dan vaak beloond. En een viertal jaar geleden mijn ontmoeting met een jagende boomvalk. Met zijn wendbaarheid achter de libellen aan. Deze ontmoeting was voor ons allebei onverwacht. Jammer genoeg voor de boomvalk de reden om niet te lang op die plek te verblijven. Maar een mooie waarneming zo aan de westkant van het bos waar deze grenst aan een ruige open plek. Een van mijn favoriete plekken van het hele terrein.

Jammer is dat de weiden worden overvoerd met dierlijke mest van de tegenoverliggende melkveehouderij. Met van maart tot december maaien van het turbogras. Een kneu, witte- en gele kwikstaarten zul je daar dus niet aantreffen. Er is tussen het gras voor deze soorten weinig aan insecten te vinden.

Desondanks blijft Ter Hooze een aantrekkelijk vogelgebied voor Walcheren en dat is een goede zaak voor de natuur. Er staat al zoveel op het spel in Zeeland. Ter Hooze is onderdeel van iets groters en dat we daar als natuur- en vogelliefhebbers van kunnen genieten is heel wat waard.

Sneeuw in Ter Hooze (januari 2026)

Nieuwe soort voor Walcheren: stekeltrilzwam

Henk Remijn

Gele trilzwam

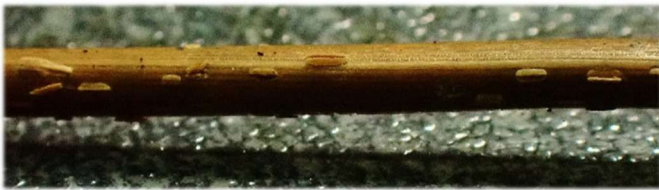
In februari jl. liepen Willy en ik in Oranjezon een rondje op zoek naar paddenstoelen. Nu lijkt dat voor de meeste mensen geen goede tijd om paddenstoelen te zoeken. Niets is minder waar. Tijdens een zoektocht van 2-3 uur leverde dat voor Willy en mij toch zo'n 45 soorten op. In Oranjezon treffen we een diversiteit aan van landschapstypen en dat is een voordeel in het scoren van soorten. In het dennenbos vind je bijvoorbeeld andere soorten paddenstoelen als in het loofbos. De duingraslanden is weer een ander biotoop waar ook weer soorten voorkomen die je in het bos niet tegen zal komen. Enkele soorten zal ik nader toelichten.

In de winter is de **gele trilzwam** een algemene opvallende soort op loofhout. Door zijn opvallende gele kleur valt ie al snel op. De paddenstoel is een flubberig dingetje en bij beroeren voelt ie wel een beetje aan als de trilpudding van je oma. Bij opdrogen kan ie ook mooi oranje verkleuren. Een andere gele zwam is de **gele korstzwam**. Deze groeit graag op vers eikenhout en is een pionier in het afbraakproces van het dode eikenhout.

Gele korstzwam

Op naaldhout komen we andere soorten tegen. Algemeen is de **dennenharszwam**. Heeft in dit geval niets met hars te maken maar de paddenstoel heeft het uiterlijk van uitlopende hars. Ook de **roodgerande houtzwam** is een opvallende soort in het naaldbos. Alhoewel deze paddenstoel zich niet altijd aan de regels houdt. Hij groeit ook wel eens op loofhout. De **dennenbloedzwam** is een korstzwam die alleen op naaldhout voorkomt. Bij beschadiging verkleurt de zwam roodachtig en is daardoor gemakkelijk te herkennen.

Klein dennendeurtje

Ook de naalden van de Zeeden leverden een mooie vondst op. Bij nadere bestudering zag ik hier een minuscule paddenstoeltje op dat als **klein dennendeurtje** door het leven gaat. De naam is goed gevonden. Bij rijpen heeft dit paddenstoeltje 2 klepjes die als een louverdeurtje opengaan. Hieronder zit het vruchtlichaam waar de sporen worden gevormd.

De klapper was de vondst van een **stekeltrilzwam**. Dit is de eerste geregistreerde vondst van deze soort in Oranjezon. In Zeeland alleen eerder in de bossen bij Clinge gevonden. De exemplaren waren al niet meer zo mooi maar nog wel goed herkenbaar. Oppervlakkig lijkt ie wel op een echt judasoor maar kijken we naar de onderkant dan zien we het stekeltje zitten waar de soort zijn naam aan te danken heeft. Zo zie je maar dat een winterse wandeling nog leuke paddenstoelen kan opleveren en dat er het hele jaar wel paddenstoelen zijn te vinden.

Stekeltrilzwam onderkant (boven) en bovenkant (rechts)

Schooltuinthee uit Zeeland

De Schooltuinthee is een samenwerkingsproject van vier scholen in Zeeland, de Hogeschool Zeeland in Vlissingen, C.B.S. Palmenhof in Sint Laurens, de Aventurijn en de Aquamarijn in Middelburg. De kruiden groeien in de schooltuinen, waar ze worden geoogst door de kinderen en studenten onder begeleiding van een moestuincoach.

De Schooltuinthee wordt verkocht in de winkel van Het Kaslokaal en Terra Maris in Oostkapelle en de opbrengst van de verkoop gaat in een gezamenlijk potje waarmee nieuwe materialen voor de schooltuinen mee wordt aangeschaft.

Gezonde school

In de afgelopen jaren is er een Groene Revolutie gaande op de Zeeuwse schoolpleinen, zie de 'Op de Hoogte' van maart 2025. De traditionele schoolomgevingen vol met stoeptegels, zijn getransformeerd naar natuurrijke groene pleinen met groene stroken, houtsnipperpaden en een school(moes)tuin.

Op deze scholen vinden leuke en leerzame natuurlessen plaats, gegeven door moestuincoaches die opgeleid zijn bij IVN. Zo raken kinderen meer betrokken bij natuurprocessen in hun directe omgeving en krijgen ze een schat aan informatie mee op het gebied van gezonde leefstijl en voeding. Het IVN heeft een subsidie ter beschikking gesteld om deze initiatieven te verwezenlijken en op de website van Gezonde school of Jonglereneten kunnen scholen deze subsidie aanvragen.

Je eigen **theetuin** aanleggen? Dat kan in de volle grond of in bakken (sommige soorten woekeren!). Je kunt vers plukken en thee zetten, bij overschot kun je ze drogen. Lekkere soorten zijn de citroenverbena, kamille, de dropplant, citroenmelisse, munt, brandnetel, tijm, bladvenkel en salie.

Theekruiden

Tijdens de natuurlessen wordt er veel aandacht besteed aan (on)kruiden en hun specifieke functies. Ieder theemengsel van de

Schooltuinthee bevat een aantal basis-kruiden die veel in de schooltuinen groeien, zoals pepermunt, lavendel, salie en frambozenblad. Maar er zijn ook ingrediënten die een speciale eigenschap of bijzondere betekenis hebben, zoals het citroenkruid dat in de heemtuin van de Aquamarijn groeit. En de lindebloesem van een lindeboom, geplant als aandenken aan een overleden leerling van de Aventurijn.

Bij de Hogeschool Zeeland groeien talrijke eenjarige bloemen die zich via guerilla gardening in de studentgarden hebben uitgezaaid, waaronder Goudsbloem, Kamille en Kaasjeskruid. Deze kruiden vormen samen vijf verschillende theemengsels; de Wordwakkerthee, Slaapplekkerthee, Beterschapthee, Vrouwenpowerthee en de Original Schooltuinthee.

Citroenkruid (Saxifraga – Rutger Barendse)

Natuureducatie Zeeland

Met dit project wordt aandacht gevraagd voor de schooltuinen en natuureducatie in Zeeland. De schooltuinthee is bedacht en uitgevoerd door Eva van Gameren, moestuincoach en oprichtster van de Landfreule. Het logo en de verpakking van de Schooltuinthee is ontworpen door Lilian Remijn van Studio Zint.

Jong Leren Eten Zeeland is onderdeel van Jong Leren Eten en heeft als ambitie om jeugd / jongeren (0-18 jaar) in de kinderopvang en het onderwijs 'voedselvaardig' te maken. Dat is dus leren over gezonde voeding voor jezelf én voor de aarde, zodat jeugd / jongeren zelf toegerust worden om gezonde en duurzame voedselkeuzes te maken. IVN is één van de samenwerkingspartners bij dit initiatief.

Watersalamanders

Irene Maréchal

Tijdens een avondwandeling door onze wijk in Middelburg hadden we een toevallige ontmoeting met een prachtig amfibie. Het bleek te gaan om een watersalamander. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. Want wat zijn watersalamanders precies, waar leven ze, wat eten ze en wat maakt ze zo bijzonder?

Onder de amfibieën zijn salamanders een beetje de vreemde eend in de bijt. Kikkers en padden kennen we allemaal wel met hun gedrongen lichaam en relatief grote poten. Watersalamanders daarentegen hebben juist een langgerekt lichaam met kleine poten. Deze poten zijn perfect aangepast om zich zowel in het water als op het land te bewegen. Zo kunnen ze zich bijvoorbeeld voorttrekken langs gras en waterplanten. Net als kikkers en padden kunnen ze ademen via hun – vaak vochtige en glanzende – huid. Afhankelijk van de soort is de huid felgekleurd of heeft een patroon. Watersalamanders hebben een lange, sterke staart die ze gebruiken bij het zwemmen en hen helpt bij het balanceren op het land. Als ze zwemmen, drukken ze hun poten dicht tegen hun lichaam aan en gebruiken ze hun staart als roer.

In heel de wereld komen ongeveer 100 soorten watersalamanders (*Triturus*) voor. In Nederland zie je bijvoorbeeld de alpenwatersalamander, kamsalamander, vuursalamander en de kleine watersalamander, waarbij de kleine watersalamander het meest talrijk is. Deze soort stelt weinig eisen aan zijn omgeving. Zo komen ze voor in visvrije voorplantingswateren, bossen, tuinen én in een meer open landschap

RAVON (Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland) is al meer dan 35 jaar de onafhankelijke natuurbeschermingsorganisatie zonder winstoogmerk die, tezamen met veel vrijwilligers, inheemse reptielen, amfibieën en vissen en hun leefgebieden beschermt. RAVON komt op voor hun belangen in Nederland. Meer dan 3.500 vrijwilligers en meer dan 300 werkgroepen werken mee aan onder ander verspreidingsonderzoek en monitoring. RAVON probeert de neergaande trend van de biodiversiteit van de laatste eeuw om te buigen naar krachtig herstel. RAVON heeft hierbij als doelstelling duurzame populaties van inheemse reptielen, amfibieën en vissen te realiseren, verspreid over hun natuurlijke leefgebied in Nederland en haar overzeese gebiedsdelen. De organisatie van lokale werkgroepen of werkgroepen rondom specifieke thema's draagt hieraan volop bij. Via tijdschrift, nieuwsbrief, social media en diverse websites worden vrijwilligers regelmatig geïnformeerd over de voortgang van onderzoek. Voor meer informatie kijk op de website www.ravon.nl.

Habitat

Watersalamanders vind je in de lente en een groot deel van de zomer over het algemeen in het water. De rest van het jaar kruipen ze over het land. Watersalamanders houden van helder en stilstaand water, het liefst zonder vissen. Daarnaast moeten er voldoende (levend) voedsel, schuilgelegenheden en vooral voldoende (water)planten zijn. Veel watersalamanders hebben een eigen soort biotoop. Verschil zit er bijvoorbeeld in de grootte, diepte van het water en de beschikbaarheid van (rand)planten, stenen.

Deze meeste soorten overwinteren op een vorstvrije plek op het land zoals bijvoorbeeld tussen hout, onder dakpannen, in een garage of schuur.

Levenscyclus

Watersalamanders beginnen hun leven als larven – die eruit zien als kleine visjes – in het water. Als larf zijn ze helemaal afhankelijk van het water voor hun ademhaling en voeding. Uiteindelijk ontwikkelen zich tot volwassen salamanders en krijgen ze longen waardoor ze ook op het land leven kunnen leven. Toch keren ze altijd terug naar het water om zich voort te planten. In het paarseizoen tijdens de voorjaarsstrek leggen ze vaak lange afstanden af om hun geboortewateren te bereiken. Deze nachtelijke voorjaarsstrek begint in februari al als de padden en kikkers nog liggen te slapen. Eenmaal in het water treedt er – vooral bij de mannetjes – een verandering in uiterlijk op. Ze krijgen dan een bruiloftskleed bestaande uit een rugkam en een bredere staart. Ook de huidskleur en dikte van de huid verandert. Wanneer de voortplanting voorbij is, verliezen de mannetjes dit bruiloftskleed en keren ze terug naar het land. Tijdens de paartijd maken de mannetjes vaak steigerende, wapperende bewegingen met staart en poten en scheiden feromonen af om vrouwtjes het hof te maken. Als een vrouwtje ingaat op zijn avances, zwemt ze achter hem aan en bijt in zijn staart. Bevruchting vindt plaats doordat het mannetje een zaadpakket afzet wat wordt opgenomen door het vrouwtje. Na de bevruchting verkleeft het vrouwtje de eitjes een voor een op de bladeren van de waterplanten. Daarbij vouwt ze met haar achterpoten het blad om het ei, zodat dit beschermd is tegen roofdieren en schimmelinfecties. Dit afzetten van de eitjes kan soms 3 tot 4 weken in beslag nemen en het gebeurt zowel overdag als 's nachts. Het mannetje bekommert zich dan allang niet meer om haar. De eieren zijn klein en transparant, en na een paar weken komen de larven uit.

Bijzondere weetjes

Tijdens mijn zoektocht naar informatie over watersalamanders ontdekte ik enkele bijzondere weetjes over deze fascinerende wezentjes. Zo kunnen ze bijvoorbeeld een verloren ledemaat / orgaan volledig regenereren uniek in de dierenwereld.

Om zichzelf te verdedigen scheiden veel salamanders via hun huid giftige stoffen af om zich te beschermen tegen roofdieren. Verder is de watersalamander een nachtaktief dier, wat betekent dat hij meestal 's nachts op zoek gaat naar voedsel.

Overdag verbergt de salamander zich onder waterplanten, stenen of in holtes langs de oever, waar hij veilig is voor roofdieren. In het wild kunnen ze wel 20 jaar worden.

Rol in het ecosysteem

Watersalamanders hebben een belangrijke functie in het ecosysteem omdat ze zowel jager als prooi zijn. Als jagers gebruikt het zijn scherpe tanden om zijn prooi vast te grijpen en naar binnen te werken. Ze eten bijvoorbeeld insecten(larven), slakken, wormen, kleine schaaldieren zoals kleine kreeftjes en kleine visjes. Dat maakt hen tot natuurlijke ongediertebestrijders. Hun larven en volwassen dieren als prooi voor vogels, vissen en andere roofdieren zoals kikkers, padden en slangen.

De ringmus, een bijna verdwenen boerenlandvogel

Corine Osté

Tussen de vele huismussen, mezen en vinken die deze winter de voedertafel bezochten, scharrelden ook een paar ringmussen. De ringmus (*Passer montanus*) is familie van de huismus (*Passer domesticus*). Man en vrouw ringmus lijken wel wat op een man huismus, alleen de kop is anders en ze zijn iets kleiner. Ringmussen hebben een roodbruine kop, huismussen niet. Ze hebben ook een lichte wang met een donkere vlek erop. Zijn naam dankt hij dan ook aan het wit van de ring, die in een ring om de vlek heen ligt.

Ringmussen zijn tegenwoordig veel schaarser dan huismussen. Beide soorten zijn de afgelopen 40 jaar flink afgenomen in Nederland. De afname van de huismus is iets gestabiliseerd, maar dat van de ringmus loopt nog steeds door. Vooral de veranderingen in de landbouw en de inrichting van steden en dorpen leiden tot voedselgebrek.

Ringmussen zijn bewoners van halfopen cultuurland, met bouwland, houtwallen en bosjes. Ze eten voornamelijk graan, onkruidzaden en insecten. Het zijn holenbroeders, ze

broeden in holen van knotwilgen, randen van grote nesten (roofvogels en kraaien) en profiteren ook van opgehangen nestkastjes voor koolmezen. Tijdens het broedseizoen vormen ringmussen een losse gemeenschap van 10 tot 50 koppels, waarbij ze dicht bij elkaar proberen te broeden. De meeste ringmussen broeden in het oosten van Nederland, met name in Overijssel.

Gelukkig broeden er ook nog wat in Zeeland. Rond Oostkapelle, Grijskerke, Biervliet,

Ossensisse en Zonnemaire vind je nog kleine broedkolonies. Laten we er met zijn allen voor zorgen dat deze kolonies behouden blijven!

De ringmus helpen? Zorg voor schuilplekken in je tuin (dichte struiken, bomen, nestkasten) en een voedertafel met bijvoorbeeld haver, zonnebloempitten en meelwormen.

Een gouwe ouwe van Cobie Gouwen

Kraamhulp en andere uitdagingen (mei 2011)

Cobie Gouwen (foto Ineke de Jong)

Bij het IVN weet je maar nooit waar je voor gevraagd wordt. Plotsklaps bleek ik ingehuurd als kraamhulp. Nou ja, het is lente, dus er zal wel wat te kramen zijn, dacht ik. Met een auto volgeladen met allerhande materiaal, zoals folders, spelletjes, zoekkaarten togen Lillian Gillissen en ik naar Westhove. Daar bleek Dingeman al te zijn met twee emmers vol takken met nummers erop. Dat was het 'Takkenspel'.

In een comfortabele temperatuur, met wel af en toe een behoorlijke windvlaag, hebben we daar de dag doorgebracht met het bekendmaken van het IVN. Helaas waren veel bezoekers van buiten de provincie, dus veel nieuwe leden hebben we voor afdeling Walcheren niet gescoord. Maar het was niet helemaal zonder succes: 'Christien, welkom bij het IVN!'.

We waren trouwens goed georganiseerd op pad gegaan, we hadden zelfs stenen bij ons om op de folders te leggen. We konden dus bij de windvlagen een tikkeltje arrogant rondkijken als er op andere kramen werd gegrabbeld en

achter wapperende papieren aangehold. Hoewel we nou ook weer geen heel tegelpad hadden meegenomen, dus een beetje grabbelen en hollen moesten we toch.

Je bereikt niet altijd je doel; bij het eerste uitstapje voor het zeegidsenproject kwam groep 3 van een basisschool, alle kinderen met plastic tassen, om schatten (en rommel) te zoeken. Het was heel erg koud en er stond een fikse wind. Voor het eerst een activiteit uitvoeren is altijd spannend, ik gids nooit op het strand dus in blinde paniek ben ik van tevoren heel erg aan het denken gegaan over de vragen die misschien, wellicht, je-weet-maar-nooit, zouden kunnen worden gesteld. De vraag die kwam had ik echter niet voorzien: een klein, tenger meisje met een rood neusje in een koud snoetje vroeg: 'Mevrouw, mag ik uw hand vasthouden?' en ze stopte direct een soort ijsblokje met vingers in mijn hand. Ik zei toen maar 'Weet je wat, geef allebei je handjes maar even.'. Nou graag, ze liet haar plastic zak los, die niet meer in te halen over het strand waaide. Resultaat van mijn eerste bemoeienis als zeegids / coastwatch was wat betreft het verminderen van plastic afval niet echt geslaagd.

Verder was het kwartaal gevuld met voor Staatsbosbeheer op pad gaan met basisschoolleerlingen. Eerst Fort Rammekens in en later in het bos of op het strand van alles zoeken en bekijken. De eerste keer was met een groep 3 en daarna liepen de leeftijden op. Ik dacht heel even dat mijn gehoor steeds beter werd door al die buitenlucht, maar het bleek dat het aantal geproduceerde decibellen steeds hoger werd.

Afgelopen zaterdag heb ik twee excursies bij Ter Hooge gehad. Bij excursies daar wordt bijna altijd gevraagd of ik wel eens in het kasteel geweest ben. Nee dus, tot zaterdagochtend. De eerste groep heb ik afgehaald in het kasteel en heb heel chic een bakje koffie in de gezamenlijke ruimte gedronken. En u raadt het al... Die middag, de eerste keer dat ik kon zeggen 'Ja hoor, natuurlijk ben ik binnen geweest!', was er niemand die het vroeg.

Kopij voor het volgende nummer

De volgende 'Op de Hoogte' verschijnt medio **juni 2026**.
Kopij graag voor 31 mei aanleveren via opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

In 2026 verschijnt 'Op de Hoogte' verder nog in **september en december**.
Heb je iets om te delen? Schroom niet en stuur een stukje in!

Verrassende ommetjes op Walcheren

De Pietkreek – 4 km

Als je de Muidenweg volgt van Arnemuiden richting Wolphaartsdijk kom je langs het recreatieterrein **De Grote Piet** (en Kanoa). Hier kun je parkeren en vanaf hier start een leuke bewegwijzerde wandelroute van ruim 4 km (gemarkeerd met een grijze kleur). De route gaat rond de Pietkreek, een zijarm van het Veerse Meer. Het gebied is een mix van water, bos, rietlanden en open landschap. Rondom de kreek vind je bosranden, weilanden en rietzones, waar je vogels kunt spotten. De kreek ontstond na het ontstaan van het Veerse Meer door toedoen van de Deltawerken. Aan het eind van de Pietkreek is een sluis te vinden die de afwatering vanuit de polder regelt. Bij de sluis ligt ook het gehucht De Piet waar vroeger de sluiswachter en boeren woonden.

Heel vroeger was de Pietkreek een zijarm met schorren en slikken, de zee had vrij spel. Bedijkingen van schorren vanaf de middeleeuwen zorgen voor nieuw land, krekken zijn belangrijk voor de afwatering. Dorpen ontstaan op kreekkruggen (Wolphaartsdijk betekent letterlijk dijk aan het water). De Piet wordt een belangrijke afwatering tussen polder en zee. Naarmate de inpolderingen grootschaliger worden blijft de Pietkreek open voor afwatering. De watersnoodramp in 1953 vormt de aanleiding voor de Deltawerken en na het ontstaan van het Veerse Meer raakten de oevers van de Pietkreek begroeid met riet en moerasplanten. Watervogels vestigden zich en de bosranden en graslanden ontwikkelden zich. Er is ook enige dagrecreatie in het gebied, maar grote vaartuigen kunnen niet in de kreek komen. Het beheer is in handen van Staatsbosbeheer.

Een onbekend stukje Zeeland op de grens van Walcheren en Zuid-Beveland dat een verkenning waard is!

Welen en krekken zijn natuurlijke gevolgen van overstromingen en dijkdoorbraken in Zeeland. Krekken zijn kleine watergeulen die vaak na dijkdoorbraken ontstonden, tevens zijn het ook restanten van vroegere getijdengeulen. Boeren gebruikten de krekken nogal eens voor vervoer van hun landbouwproducten. Welen zijn diepe kolkgraten die zich ontwikkelden na dijkdoorbraken.

Op Walcheren is het heerlijk wandelen rond krekken als de **Veerse Kreek**, de **Westkapelse Kreek** en het krekengebied **Rammekenshoek** (allen restanten van de inundatie van Walcheren in 1944). Maar ook elders in Zeeland is genoeg te ontdekken rond krekken. Zo beleef je geschiedenis én natuur!

De **Bruintjeskreek op Sint Philipsland** is een oude kreekrestant ontstaan door overstromingen die haar functie verloor na bedijkingen vanaf de 15e eeuw. In het rustige polderlandschap op dit eiland is het heerlijk wandelen!

De **Schelphoek op Schouwen-Duiveland** is ontstaan na de watersnoodramp van 1953. De bres in de dijk is niet gedicht en nu ligt er een natuurgebied met gemarkeerde wandelpaden.

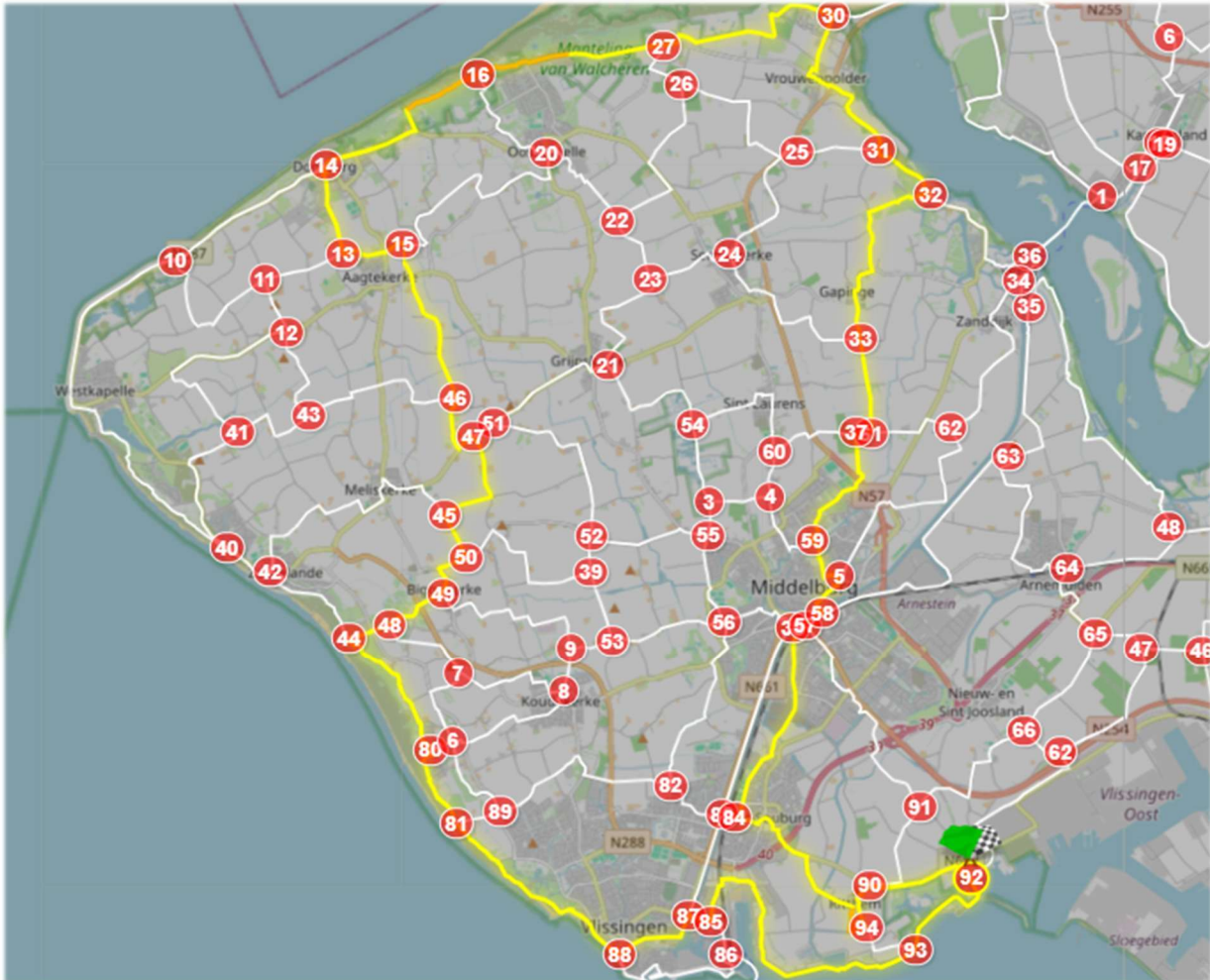
De **Pluimpot op Tholen** is een voormalige zeegemaal welke Tholen lange tijd in twee delen splitste. In 1556 begon men met het afdammen en na de watersnoodramp van 1953 werd de Pluimpot in zijn geheel afgedamd in het kader van de Deltawerken. Nu is het een mooi natuurgebied in waar je leuk kunt wandelen. Nog zo'n afgedamde zeegemaal is de **Braakman op Zeeuws-Vlaanderen**. Deze zijtak van de Westerschelde werd in 1952 volledig afgedamd. Momenteel is het een natuurgebied en is er dagrecreatie mogelijk.

Natuurgebied **Bokkegat op Noord-Beveland** is ontstaan bij een dijkdoorbraak in 1682. Maar liefst een derde van het eiland liep onder water. De naam zou afkomstig zijn van een bok die je 's nachts kon horen blaten of van een bok die was mee komen drijven met het water. De bocht in de dijk herinnert aan de dichting.

De **Zwaakse Weel op Zuid-Beveland** is een voorbeeld van een water ontstaan na een dijkdoorbraak in de 16^e eeuw. Vroeger lag hier in de polder de Zwaakse, een belangrijke vaargeul. De Zwaakse Weel is momenteel natuurgebied waar een gemarkeerde rondwandeling doorheen loopt. Er is ook een vlinderbelevingspad en de stoomtrein tussen Goes en Hoedekenskerke heeft een station grenzend aan het natuurgebied.

De forten- en burgenroute – 64 km

Forten en burgen spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van Walcheren. Deze fietstocht laat de geschiedenis herleven. De route start bij **Fort Rammekens** nabij Ritthem. De bouwopdracht van Fort Rammekens stamt uit 1547 en het fort is hiermee het oudste zeefort van West-Europa. Het fort lag vroeger uitermate tactisch aan de Westerschelde en Het Sloe. Door de eeuwen heen is het fort voor veel verschillende doeleinden ingezet. Het fort is meermaals van eigenaar veranderd, naast Nederlanders hebben ook Spanjaarden, Engelsen, Fransen en Duitsers het fort in handen gehad. Het fort ligt aan de rand van een mooi bos- en kreekgebied (**Natuurgebied Rammekenshoek**) met veel wandelpaden.

De route op kaart (www.fietsnet.be)

Fort Zoutman (km 2) heette oorspronkelijk Fort Lacoste en werd aangelegd op last van Napoleon in 1809 na de Engelse aanval op Vlissingen. Het ligt relatief dicht bij Fort Rammekens. Vanaf het vogeluitkijkpunt (nabij knooppunt 93) zie je nog vaag contouren van dit fort. **Fort De Ruyter** (km 5) heette eerst Fort Sint Hillaire en ook dit fort werd na 1809 gerealiseerd. Het werd uitgerust met zwaar geschut. In 1814 vertrokken de Fransen definitief en kreeg het fort de naam Fort De Ruyter. Het fort verloor zijn functie als zeefort en werd in 1867 gesloopt. In 1913 start men opnieuw met de bouw van het fort, maar deze bouw wordt meermaals stil gelegd. In de periode 1919-1920 wordt de bouw definitief gestaakt. De Fort De Ruyterweg herinnert nog aan het fort en ook van dit fort zie je vaag nog wat contouren als je weet waar je moet kijken.

Meer weten over **Fort Rammekens**? De geschiedenis van het 475 jaar oude Fort Rammekens is samengebracht in één wetenschappelijk boek: 'Fort Rammekens. Een Habsburgse vesting aan de Schelde'. Het lijvige en rijk geïllustreerde boek is geschreven door een team van auteurs, onder aanvoering van Bram Silkens van de Walcherse Archeologische Dienst en bouwhistoricus Jan van der Hoeve. Het fort is ook geopend voor bezoek, voor data en tijdstippen kun je kijken op de website van Staatsbosbeheer, de eigenaar van het fort. In de zomermaanden organiseert IVN het Rondje Rammekenshoek waarbij ook informatie over het fort voorbij komt (zie het activiteitenoverzicht op pagina 10).

Fort Zoutman (links) en Fort Rammekens op deel van een oude kaart (Zeeuws Archief, HTA Vlissingen, nr. 1734)

De route gaat om de buitenhaven van Vlissingen richting de stad en de boulevards. De **boulevards van Vlissingen** (km 10) zijn verdeeld in Boulevard de Ruyter, Boulevard Bankert en Boulevard Evertsen. Deze huidige boulevards zijn gebouwd op of naast oude verdedigingswerken. Het Keizersbolwerk is gebouwd in de 16e eeuw (tegenwoordig vind je hier het standbeeld van Michiel de Ruyter). De Gevangentoren is een overblijfsel van de oude Westpoort (een stadspoort uit de middeleeuwen). Het maritieme front waar de boulevards onderdeel van zijn had een dubbelfunctie, bescherming tegen vijanden én bescherming tegen water. Er stonden bastions, muren en poorten en opstellingen voor geschut gericht op de Westerschelde. Napoleon liet de **Oost- en Westbeer** aanleggen na 1809.

De route gaat bovenlangs de duinen met zicht op de monding van de Westerschelde en op het **Nollebos**. **Fort Montebello** (km 12) ofwel Fort de Nolle was het vestingwerk aan de westzijde van Vlissingen dat na 1809 gebouwd werd maar nooit voltooid is en nu niet meer te zien is in het landschap. Langs de route zijn restanten van **Landfront Vlissingen** te zien, restanten uit de Tweede Wereldoorlog. Op de informatieborden is

meer terug te vinden. Na het **Biggekerkse Bos** (km 18) gaat de route naar de eerste van drie burgen op Walcheren. **Domburg** (km 14), een verbastering van Duinburg, was een vesting tegen invallen van de Vikingen in de 9^e eeuw. Deze vesting werd gebouwd in opdracht van de Karolingische koningen als een vluchtburg voor de bevolking. Waarschijnlijk lag de burg rond het huidige centrum. Domburg is ouder dan de burg zelf en waarschijnlijk lag de plaats vroeger meer landinwaarts aan een kreek. De burg zorgde voor controle over de toegang op Walcheren. De plaats zelf dateert al

Ringwalburgen zijn ronde of ovale verdedigingswerken uit de 9e en 10e eeuw, aangelegd als bescherming tegen met name Vikingaanvallen. Ze bestonden uit een cirkelvormige aarden wal (soms met hout bekleed), een gracht eromheen, één of enkele poorten en binnenin een open ruimte met tijdelijke bebouwing (schuilplaatsen, opslag). Het waren noodforten waar de bevolking zich bij dreiging kon terugtrekken. In Zeeland kwamen er veel voor, Zeeland was rijk, lag strategisch in de delta en was hierdoor ook kwetsbaar. Domburg, Middelburg, Oost-Souburg, Burgh en Oostburg zijn bekende plekken.

uit de tijd van de Romeinen en was toen een belangrijke haven en handelsplaats.

De route volgt de kust en gaat door de **Manteling van Walcheren** en langs **Oranjezon**. **Fort den Haak** (km 40) bij Vrouwenpolder was een aarden kustfort uit 16^e eeuw, aangelegd om de toegang tot het Veerse Gat te verdedigen. Het maakte deel uit van de vroegmoderne kustverdediging van Walcheren en was geschikt voor geschut. Het fort lag in een dynamisch kustgebied en werd meerdere malen aangepast of verlaten. Door kusterosie, verzanding en

Speedistel komt voor op open plekken in het Biggekerkse Bos (Saxifraga – Bart Vastenhouw)

latere dijkwerken zijn de resten vrijwel volledig verdwenen. Tegenwoordig herinnert vooral het plaatsnaambord Fort den Haak aan dit verdwenen verdedigingswerk. Bij Veere lagen in de 16e en 17e eeuw meerdere forten en batterijstellingen, bedoeld om de stad en de vaarwegen te beschermen. Het ging niet om één groot fort, maar om een samenhangend verdedigings-systeem rond haven en kust. Zo was er het nu niet meer zichtbare Fort bij Veere (een aarden fort dat de toegang tot de haven bewaakte), batterijen langs de Veerse dijk (kleinere geschutsstellingen gericht op het Veerse Gat en de rede van Veere) en verdedigingswerken bij Campveerse Toren als onderdeel van de stedelijke verdediging en havenbescherming.

Goudknopje (*Saxifraga* – Ed Stikvoort)

De route gaat door het **Veerse Bos**. Met veel geluk kun je hier het goudknopje (*Cotula coronopifolia*) waarnemen.

Middelburg (km 52) is ontstaan uit een ringwalburg. Ringwalburg Middelburg (middelste burg als spil tussen de andere burgen op Walcheren) lag bij de huidige Markt en Lange Delft en is terug te zien in het stratenpatroon van de stad. Het diende als toevluchtsoord voor de bevolking en mogelijk als regionaal bestuurscentrum.

Oost-Souburg (km 58) is ook ontstaan uit een ringwalburg. De burcht bestond uit een ronde aarden wal met gracht en lag op een kreekkrug aan de westzijde van Walcheren. Het ronde stratenpatroon van het dorp volgt nog steeds de vorm van de ringwal. De ringwalburg van Oost-Souburg is in 1994 gereconstrueerd om het originele aarden ringwerk weer

zichtbaar te maken. De wal is toen aangevuld, de westelijke toegangspoort (zoals hij in de 9^e eeuw heeft bestaan) opnieuw opgebouwd, de andere poorten aangeduid en de kruispaden over het binnenterrein aangelegd om de structuur zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke toestand te brengen. Het doel van deze reconstructie was om de vorm en functie van de Karolingische ringwalburg duidelijker te presenteren voor bezoekers en inwoners. De route komt hier langs.

Ten oosten van Ritthem lag de **Heerlijkheid Nieuwerve** (km 60), met een kasteel, kerk en een klein gehucht. In de Tachtigjarige Oorlog (1572–1574) werd dit gebied grotendeels verwoest, inclusief de kerk van Ritthem en Nieuwerve. De kerk in Ritthem werd pas in 1611 herbouwd. Na de oorlog werd het grondgebied deels herverdeeld en kwam het in bezit van de stad Middelburg, en later, vanaf 1764, van de familie Lambrechtsen. Het ambachtsherenrecht bleef tot 1849 bestaan. Langs de Zandweg net buiten Ritthem is een informatiebord te vinden waarop informatie over de heerlijkheid vermeld staat. Na Ritthem voert de route langs het **Ritthemse Bos** – waar de gele orchidee (*Ophrys lutea*) voorkomt – terug naar Fort Rammekens.

Gele orchis (*Saxifraga* – Peter Meininger)

Deze route fietsen?

Volg de knooppunten (start bij Fort Rammekens nabij Ritthem):
92 – 93 – 85 – 87 – 88 – 81 – 80 – 44 – 48 – 49 – 50 – 45 – 47 – 46 –
15 – 13 – 14 – 16 – 27 – 30 – 31 – 32 – 33 – 61 – 37 – 59 – 5 – 58 –
57 – 84 – 94 – 90 – 92

Bordje weg? Bordje fout? Meld het!
www.meldpuntroutes.nl

Overzicht activiteiten Walcheren 2026

De lente is bijna in het land. En er zijn tal van leuke activiteiten om te ondernemen rondom de natuur. Check voor de IVN-excursies vooraf altijd de website! Voor de cursief gedrukte excursies wordt verwezen naar de websites van de betreffende instanties, hier vindt u meer informatie en tal van andere activiteiten.

Datum	Excursie / activiteit	Tijdstip	Thema / opmerking
MAART			
21 (zaterdag)	Vogels Sint Laurens Weihoek	10.00 uur	KNNV Walcheren
21 (zaterdag)	Park Toorenvliedt	14.00 uur	Excursie
22 (zondag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
22 (zondag)	Slikkentocht Kattendijke	10.30 uur	Natuurmonumenten
25 (woensdag)	Theorieavond 2	19.30 uur	Basiscursus Natuurfotografie IVN
28 (zaterdag)	Praktijkochtend 2	09.00 uur	Basiscursus Natuurfotografie IVN
28 (zaterdag)	Speuren naar (dieren)sporen	14.00 uur	Terra Maris
APRIL			
4 (zaterdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.45 uur	KNNV Walcheren
4 (zaterdag)	Sporen van WO II	13.30 uur	Terra Maris
4 (zaterdag)	Park Toorenvliedt	14.00 uur	Excursie
6 (maandag)	Paaswandeling Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
6 (maandag)	Permacultuur en voedselbos	10.00 uur	Oest Farm & Stay
8 (woensdag)	Theorieavond 3	19.30 uur	Basiscursus Natuurfotografie IVN
11 (zaterdag)	Praktijkochtend 3 & Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Basiscursus Natuurfotografie IVN Locatie en thema volgen
11 (zaterdag)	Hommel- en bijenexcursie	13.30 uur	KNNV Walcheren
13 (maandag)	Stinzenplanten Westhove	14.00 uur	KNNV Walcheren
16 (donderdag)	Nationale Bijentelling	hele dag	o.a. IVN, tot en met maandag 20 april
18 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	10.00 uur	Natuurmonumenten
18 (zaterdag)	Buitenplaats Moesbosch	13.30 uur	Excursie en Daslook
18 (zaterdag)	Fort Ellewoutsdijk	14.00 uur	Natuurmonumenten
20 (maandag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	10.00 uur	KNNV Walcheren
25 (zaterdag)	Vroege vogelexcursie	06.30 uur	Terra Maris
26 (zondag)	Nollebos / Westduin	10.30 uur	Vogelwandeling
29 (woensdag)	Speuren naar diersporen	14.00 uur	Terra Maris
30 (donderdag)	Terra Maris viert de lente!	12.00 uur	Terra Maris
30 (donderdag)	Eendenkooi Slikkebosch	14.00 uur	Staatsbosbeheer
MEI			
1 (vrijdag)	Vleermuizen Zwaakse Weel	20.45 uur	Natuurmonumenten
2 (zaterdag)	Vroege vogelexcursie	06.30 uur	Terra Maris
2 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	09.30 uur	Geheimen van het getij
2 (zaterdag)	Permacultuur en voedselbos	13.30 uur	Oest Farm & Stay
2 (zaterdag)	Beleef Oranjezon	14.00 uur	Zeeuws Landschap
6 (woensdag)	Plantjes- en stekjesmarkt	13.30 uur	Polderhuis Westkapelle
7 (donderdag)	Beleef Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
8 (vrijdag)	Vogelexcursie Oranjezon	07.00 uur	Zeeuws Landschap
9 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
9 (zaterdag)	Speelhof Hoogerzael	10.00 uur	Plantjesmarkt
10 (zondag)	Nollestrand Vlissingen	14.45 uur	Korren
9 (zaterdag)	Wierenexcursie Goese Sas	13.30 uur	KNNV Walcheren
14 (donderdag)	Vroege vogelexcursie	06.30 uur	Terra Maris
15 (vrijdag)	Vogelexcursie Oranjezon	06.00 uur	Zeeuws Landschap
15 (vrijdag)	Permacultuur en voedselbos	10.00 uur	Oest Farm & Stay

16 (zaterdag)	Beleef Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
16 (zaterdag)	Fladder vlinder workshop	13.30 uur	Terra Maris
16 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	20.00 uur	Natuurmonumenten
24 (zondag)	Nollestrand Vlissingen	15.00 uur	Korren
25 (maandag)	Beleef Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
25 (maandag)	Permacultuur en voedselbos	10.00 uur	Oest Farm & Stay

JUNI

6 (zaterdag)	Park Toorenvliedt	14.00 uur	Excursie
7 (zondag)	Nollestrand Vlissingen	13.00 uur	Korren
13 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
14 (zondag)	Beleef Oranjezon	08.30 uur	Zeeuws Landschap
14 (zondag)	Slikkentocht Kattendijke	09.00 uur	Natuurmonumenten
27 (zaterdag)	Permacultuur en voedselbos	13.30 uur	Oest Farm & Stay
27 (zaterdag)	Beleef Oranjezon	14.00 uur	Zeeuws Landschap

JULI

5 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
9 (donderdag)	Eendenkooi Slikkenbosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer
11 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
17 (vrijdag)	Nollestrand Vlissingen	10.30 uur	Korren
19 (zondag)	Slikkentocht Kattendijke	14.00 uur	Natuurmonumenten
21 (dinsdag)	Eendenkooi Slikkenbosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer

AUGUSTUS

1 (zaterdag)	Nollestrand Vlissingen	10.30 uur	Korren
1 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	10.30 uur	Geheimen van het getij
8 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
14 (vrijdag)	Park Toorenvliedt	14.00 uur	Excursie
15 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	11.00 uur	Natuurmonumenten
16 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
19 (woensdag)	Polderhuis Westkapelle	13.00 uur	Geheimen van het getij
19 (woensdag)	Nollestrand Vlissingen	12.45 uur	Korren

SEPTEMBER

5 (zaterdag)	Nollestrand Vlissingen	14.30 uur	Korren
11 (vrijdag)	Vleermuizen Zwaakse Weel	19.45 uur	Natuurmonumenten
12 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
12 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	10.00 uur	Natuurmonumenten
20 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
20 (zondag)	Nollestrand Vlissingen	15.30 uur	Korren
26 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	07.00 uur	Natuurmonumenten

OKTOBER

3 (zaterdag)	Wetenschapsdag ZB en HZ	hele dag	Stand van IVN-Walcheren
10 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen
17 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	12.30 uur	Geheimen van het getij
24 (zaterdag)	Oranjezon	10.30 uur	Paddenstoelenexcursie
24 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	19.30 uur	Geheimen van het getij (N8vdN8)
31 (zaterdag)	Slikkentocht Kattendijke	10.00 uur	Natuurmonumenten

NOVEMBER

14 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen

DECEMBER

12 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Locatie en thema volgen

Inhoud

Algemeen

- 2 Redactioneel
Bij de voorpagina

Bestuur en werkgroepen

- 3 Dagelijks bestuur
Algemeen bestuur (naast dagelijks bestuur)

Van de bestuurstafel

- 4 Terugblik Nieuwjaarsreceptie
5 Vergadering 21 januari 2026

Activiteitenoverzicht

- 6 Op stap met de IVN-Fotowerkgroep
7 Korren op het Nollestrand
Buitenplaats Moesbosch
8 Park Toorenvliedt
Plantjesmarkt Speelhof Hoogerzael
9 Paddenstoelen in Oranjezon
Geheimen van het getij
10 Het Nollebos / Westduin

Kiek... een plaëtje!

- 14 Fotorubriek voor al je leuke waarnemingen

Op bezoek bij...

- 16 Marie Tak van Poortvliet Museum Domburg

Artikelen en ander nieuws

- 19 Vleermuizen op Walcheren
21 Buttinge aan de Middellandse Zee
22 Vogelen in Ter Hooge
24 Nieuwe soort voor Walcheren: stekeltrilzwam
25 Schooltuinthee uit Zeeland

Verrassende ommetjes op Walcheren

- 30 De Pietkreek – 4 km

Jaaroverzicht activiteiten Walcheren 2026

- 34 Jaaroverzicht 2026

- 2 Aan deze editie werkten mee
Colofon

- 3 Werkgroepen
Wie is er bang voor de boze wolf?

- 5 Vergadering 25 februari 2026

- 10 Rondje Rammekenshoek
11 Cursus Het Zeeuwse Boerenerf
Wetenschapsdag 3 oktober
12 Rondleiding permacultuurtuin en
voedselbos
Schelpenteldag 21 maart
13 Voorjaarsactiviteiten Terra Maris

- 26 Watersalamanders
28 De ringmus, een bijna verdwenen
boerenlandvogel
29 Een gouwe ouwe van Cobie Gouwen
Kopij voor het volgende nummer

- 31 De fort- en burgenroute – 64 km